

Nr. 139, juli/augustus 2010

MOLEN Wereld

Moulin Le blute-fin;

**DE MOLEN ACHTER
HET SCHILDERIJ**

Maandblad
over molens en
hun opvolgers
13e jaargang, nr. 7/8

COLOFON

Redactie & administratie:

Moerdijkstraat 39 2751 BE Moerkapelle,
Tel./fax: +31 (0)79-5931303
E-mail adres: jsbakker@molenwereld.nl

Verschijsning:

Elf maal per jaar, als regel op de eerste woensdag van de maand. Gedurende de maanden juli en augustus verschijnt één gecombineerd nummer.

Uitgave:

De 'Molenwereld' is een uitgave van de Stichting Molenwereld
Benedenrijweg 521 2987 VA Ridderkerk
Tel.: 0180-411018

Uitgever:

dhr. S.J. Veerman
Zwanebloem 51, 2954 NH Alblasterdam
Tel.: 06-23974997
E-mail adres: sjv@xs4all.nl

Redactie:

dhr. J.S. Bakker
Moerdijkstraat 37 2751 BE Moerkapelle,
Tel/fax 079-5931303
E-mail adres: jsbakker@molenwereld.nl

dhr. B.H.J. Mols
Provincialeweg Zuid 42, 4286 LM Almkerk,
Tel.: 06-50283248
E-mail adres: bart68@planet.nl

Advertenties:

J. Ottevanger
Molenviergang 2 2761 BK Zevenhuizen
Tel.: 0180-638180 / Fax: 0180-638179
E-mail adres: adv@molenwereld.nl

Abonnementen:

Tel.: +31 (079)-5931303 (na 18.00 uur) / Fax: +31 (079)-5931303
Nederland (€ 47,50) per jaar (incl. 6% BTW).

Overige landen Europa (€ 65,-)
Andere landen prijs op aanvraag.

De abonnementsprijs dient bij vooruitbetaling te worden voldaan.

Abonnementen kunnen op ieder gewenst moment ingaan en worden automatisch verlengd tenzij een abonnement uiterlijk 1 december van het lopende abonnementsjaar schriftelijk wordt opgezegd.

De in het lopende abonnementsjaar (van januari t/m december) reeds verschenen nummers worden na ontvangst van het abonnementsgeld direct toegezonden, indien nog voorradig.

Prijs losse nummers: in Nederland € 6,-;
overig Europa € 7,- (exclusief porto).

Donateurs van de Stichting Molenwereld ontvangen het blad gratis bij een minimum-donatie van € 62,50.
De Stichting Molenwereld staat geregistreerd als een Algemeen Nut Beogende Instelling (zie <http://www.anbi.nl>).

Bankrelatie:

Voor Nederland: Postbank 4506935 / Rabobank 3750.30.867
Voor België: Postcheque 000-1746998-28

Kopij:

Zenden aan de redactie van de Molenwereld,
Moerdijkstraat 39, 2751 BE Moerkapelle.

Layout en Druk:

Vis Offset, Alphen aan den Rijn. E-mail: info@drukkerij-vis.nl

ISSN 1387-2974

© COPYRIGHT 2010 Stichting Molenwereld Moerkapelle.
Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar worden gemaakt op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Redactioneel

De vakantie maanden beginnen weer en dat betekent voor velen ook op reis gaan. Wellicht bezoeken lezers in deze maanden Parijs, maar waarschijnlijk niet met het doel om molens te bekijken. Parijs staat zeker niet bekend als molenstad, al zijn er ooit een driehonderd geweest. Maar de molens die er nog staan hebben zelfs internationaal een bekendheid, waaraan maar nauwelijks een Nederlandse molen kan tippen. Die faam danken zij voor alles aan de schilderkunst. Schilders van wereldfaam hebben ze vereeuwigd. De ontdekking dat een schilderij van de Blute-fin in museum De Fundatie in Zwolle van Vincent van Gogh is, is de aanleiding om eens diep te duiken in de geschiedenis van deze molen in de kunstenaarswijk Montmartre waarin en passant ook de andere molens die er stonden worden meegenomen.

De Middelburgse molenmaker Klaas de Troye is welhaast een legende, een man die extremen in zich verenigde. Ooit bouwde hij een schitterend en werkend schaalmodel van een korenmolen die hij de naam Unicum gaf. De terugkeer ervan naar Zeeland was aanleiding om daar een artikel aan te wijden.

In dit nummer 'Grensmolens' heeft een trieste achtergrond: brand. En Balie Kluijver ziet horentjes.

JSB

Bij de omslag voorzijde: Het schilderij van de Blute-fin in museum De Fundatie in Zwolle, waarvan sinds kort vast staat dat het van Vincent van Gogh is (foto Museum de Fundatie).

Bij de omslag achterzijde: Een strakke, blauwe zomerlucht doet de witte molen De Hoop in Wemeldinge scherp aftekenen (foto Marcel Stro, juli 2006).

Uw mooiste molenfoto ook in kleur op de achterpagina van de Molenwereld? De achterpagina reserveren wij voor lezers die hun mooiste molenfoto's graag met anderen willen delen. Inzending kan zowel per post als per e-mail. In het laatste geval is wel een voldoende hoge resolutie vereist: minimaal 300 dpi. Inzending kan geen plaatsing garanderen. Er zijn per jaar immers maar elf mogelijkheden en bovendien streeft de redactie naar spreiding per regio en molentype. U kunt uw foto ('s) insturen of mailen naar de redactie van *Molenwereld*.

INHOUD

pagina

MOLENSACTUEEL	259
MOLENSACTUEEL: Kap op molen Best <i>J.S. Bakker</i>	267
MOLENSACTUEEL: Piet Luteijn overleden	268
UIT 'T KIJKGAT: Sint Biotopius met hoorntjes	268
MOLENSACTUEEL: Verbouwing molen De Huisman	269
MOLENSACTUEEL: Borst van een roede uit de molen van Nisse gevonden	270
'T BETERE WERK: Niet - kloppende tekening? <i>J.S. Bakker</i>	271
MOLENSACTUEEL: Opening Zes Wielencomplex	272
MOLENSACTUEEL: Uniek: Unicum weer in Zeeland! <i>Michel Dellebeke</i>	274
ZOEKER	277
GRENSMOLENS: Bounke-Boukemolen in Brecht volledig uitgebrand <i>Michel Dellebeke</i>	278
PAPIERMOLEN	280
MOLENSACTUEEL: Moulin Le blute-fin; de molen achter het schilderij <i>J.S. Bakker</i>	282
'T BETERE WERK: Oorlog	295
NVVM-MOLENMAKERS ACTIEF	297

Afsluitdatum van de kopij voor
het septembernummer van *Molenwereld*:
6 augustus 2010

Molens **ACTUEEL**

Informatie voor deze rubriek:

Redactie Molenwereld, p/a B.H.J. Mols, Provincialeweg Zuid 42,
4286 LM Almkerk.

Tel.: 06-50283248 / E-mail: bart68@planet.nl

Slochter Molenstichting lanceert Creatief Evenement

Op de eerste dag van het Groninger Molenweekend, op zaterdag 12 juni 2010, hebben wethouders Scheidema en Boersma van de gemeente Slochteren de openingshandeling van het Creatief Evenement verricht. Het Creatief Evenement is een initiatief van fotograaf Annie Beugel dat in samenwerking met de Culturele Commissie Slochteren en de molenstichting plaats vindt aan de Groenedijk te Slochteren. Het evenement duurt tot en met 11 september 2010 en is de gehele periode vrij toegankelijk. Het Creatief Evenement combineert de drie molens en het prachtige buitengebied rond de Groenedijk met water, weer en mens. Dit gebeurt aan de hand van een fototentoonstelling en een literair podium. Schrijft u verhalen, gedichten of liedjes? Dan is dit het podium waarbij u kans maakt op een bijzondere prijs en de gelegenheid om uw werk voor te dragen op 11 september tijdens de prijsuitreiking. Inzendingen kunnen tot 1 juli 2010 worden ingeleverd waarna deze worden beoordeeld door een vakkundige jury. Kijk voor het inschrijfformulier en de voorwaarden op onze website (www.slochtermolenstichting.nl).

Startsein verbouwing De Weyert te Makkinga

Bezoekers van Museum Oold Ark en korenmolen De Weyert in Makkinga gaan binnenkort letterlijk samen door één deur naar binnen. De samenwerking tussen beide instellingen wordt nog nauwer dan al het geval is. Toiletruimten, keuken, ontvangstruimte, lesruimte, verwarming, trap en traplift, een winkeltje en het depot worden onder handen genomen of geheel vernieuwd. Het museum en de molen plukken er gezamenlijk de vruchten van. Het museum kampt namelijk al

▲ De korenmolen van Makkinga, die eerder als molen in Gorredijk stond en in 1984 vernoemd werd naar zijn oude molenaar Weyert Zeephat (foto jsb, 16 juni 2003).

jaren met een ruimtetekort. Vooral de expositieruimte en het depot zijn erg beperkt. In september moet alles klaar zijn, maar in de zomer kan het publiek er al terecht. Op 22 mei werd het startsein gegeven van de bouwactiviteiten. Dat gebeurde door een tussenmuur tussen beide gebouwen symbolisch weg te slaan. Molenaar Gert Jan Veenstra en Albert Mulder, de man die al het gereedschap voor het museum beschikbaar stelde, sloegen samen de nepmuur aan diggelen. Vrijwilligers van de molen en het museum, sponsors, gemeente en bouwers waren daarbij aanwezig.

Plannen bij Konijnenbelt te Ommen naar Raad van State

De geplande huizenbouw langs de oever van de Vecht zal de windvang voor de molen De Konijnenbelt te Ommen niet ten goede komen. De panden worden minimaal elf meter hoog en 120 meter lang, terwijl de balie van de molen aan de overzijde van de Vecht een hoogte heeft van 6,70 m. De panden zouden zorgen voor turbulentie en door valwinden kan het bovenste end meer belast worden dan het onderste. De uitkomst van een TNO windtunnelonderzoek geeft aan dat de bebouwing gunstig uit zou gaan pakken voor de molen, omdat er juist meer wind richting de molen zal komen (*Molenwereld* 2010-4-132). Vereniging De Hollandsche Molen heeft gemeld dat het windtunnelonderzoek niet gevalideerd is en ongeschikt

voor een oud-Hollandse windmolen. Aandringen en overleg bij de gemeente heeft niet geleid tot aanpassingen van het plan en daarom zal de kwestie voorgelegd worden aan de Raad van State.

Uitreiking wandelrouteboek te Haaksbergen

Ondanks het koude en gure weer was de Nationale molendag van zaterdag 8 mei 2010 op de beide molens van de Vereniging De Hokseburgse Möll'n weer een succes. Niet in de laatste plaats omdat op 8 mei de molen werd bezocht door P. ten Voorde, wethouder van culturele zaken gemeente Haaksbergen. Dit om het eerste exemplaar van de zevende uitgave van het fiets- en wandelboek langs onder andere de Oostendorper Watermolen en de Korenbloem uit handen van schrijver Peter van der Molen in ontvangst te nemen. Dit boekje is een uitgave van de Stichting Overijsselse Molens. Ook demissionair staatssecretaris Bijsterveld behoorde tot de bezoekers tijdens de molendag. Zo'n 750 bezoekers bezochten de molendag op de Oostendorper watermolen.

Inwendige sloop molen Fakkert in Hoonhorst afgerond

Met het verwijderen van alle achttien houten graansilo's is de sloop van het inwendige van Molen Fakkert afgerond (*Molenwereld* 2010-10-93). De romp

wacht nu op het moment dat deze weer tot molen gecompleteerd kan worden. Tijdens de sloop is gebleken dat bestaande balken (die door de silo's heen liepen) op sommige plaatsen behoorlijk aangetast waren. Het hele project loopt volgens schema; zo zijn de bouwhekkens geplaatst en zijn het bestek en de bouwtekeningen de deur uit naar de verschillende aannemers voor de aanbesteding. Op 1 september wil men een begin maken met de bouw en eind 2011 moet de molen maalvaardig zijn opgeleverd, zodat de molen in 2012 wanneer deze 150 jaar bestaat feestelijk in gebruik kan worden genomen.

Restauratie watermolen Molecaten

De molenmakers van Vaags Molenwerken zijn in mei gestart met werkzaamheden aan de watermolen van Molecaten. Het waterrad is van ijzer, maar de houten bekleding ervan is versleten waardoor het water er aan alle kanten tussendoor lekte. Hierdoor kon de molen niet meer op volle kracht draaien. Ook de zijanten van de goot, die het water over het rad leidt, worden vervangen. Verder bleek het uiteinde van een draagbalk onder de maalzolder niet stevig genoeg meer. Daar zal een extra steun onder worden aangebracht. Het ligt in de bedoeling om na de reparatie de watermolen weer feestelijk in gebruik te nemen.

▲ Overhandiging van eerste exemplaar wandel- en fietsboek aan wethouder Ten Voorde (r) (foto: G. ter Linde).

▲ Het rad van de watermolen te Molecaten dat zichtbaar aan vervanging toe is (foto G. van Emous, 18 mei 2010).

Bouwplannen bij molen Varsselder toegestaan

Al jaren wordt in Varsselder gesproken over woningbouw bij de onttakelde molen aldaar. Het College van B en W van Oude IJsselstreek heeft aangegeven medewerking te willen verlenen aan de plannen van eigenaar Hendrixen. Deze wil op zijn terrein rond de molen minimaal zes tot acht woningen realiseren. Aangezien de molen van Varsselder een rijksmonument is, dient rekening te worden gehouden met de molenromp. De nieuwbouw moet zich zo veel mogelijk concentreren op de bestaande bebouwing nabij de molen en moet tevens passen bij de oorspronkelijke bebouwing in de omgeving. De gemeente heeft bij het oordeel van de plannen een reactie gevraagd van het Samenwerkingsverband Cultuurhistorie Gelderland, die in eerste instantie aan heeft gegeven de voorkeur te hebben voor een gecompleteerde molen. Volgens de gemeente is dat echter een kansloze missie. Wel wordt gesteld dat de romp als zodanig wel bewaard en geconserveerd dient te blijven, waarbij de romp een nieuwe functie kan krijgen.

'Stoom van Jan' in Veessen kan worden opgeknapt

De oude maalderij bij de Mole van Bats in Veessen kan opgeknapt worden. De Stichting Molenbezit Gemeente Heerde krijgt naar alle waarschijnlijkheid een

garantstelling voor 20.000 euro van de gemeente. De stichting heeft het benodigde totaalbedrag van 29.000 euro namelijk niet in kas. De onderhoudsreserve is aangewend voor andere doeleinden, zoals de verzekeringspremies van de molens (te Veessen en Wapenveld). Wanneer de achterzijde van de stoommaalderij vervangen is en de raamkozijnen weer zijn hersteld dan wordt het gebouw verhuurd, zo is de verwachting van de stichting. Momenteel is het pand al enige tijd ingericht als informatiecentrum voor het project groene rivier. (Zie pagina 271).

De Bataaf in Winterswijk officieel in gebruik gesteld

De ingebruikname van de gerestaureerde molen De Bataaf is het sluitstuk van de molenlinie in Winterswijk, dat daarmee vier gerestaureerde windmolens en een watermolen op rij heeft. Dat compliment gaf de Gelderse gedeputeerde Van der Kolk 17 mei aan het bestuur van Stichting Molen Bataaf en de familie Te Lintum. Het restant van de molen werd in 2003 overgedragen aan de stichting. De gedeputeerde stond ook stil bij de aangekondigde bezuinigingen en de ontwikkelingen in het restauratievak. Het gevaar bestaat dat het in de toekomst ontbreekt aan kennis en kunde. Door samen te werken met een opleidingsinstituut en restauratiebedrijven moet die op peil gehouden worden.

Restauratie De Nieuwe Molen van start gegaan

In juni is de restauratie van de Veenendaalse Nieuwe Molen gestart. De stenen molenromp van deze windkorenmolen vertoont door funderingsproblemen steeds meer scheuren en daardoor ontstaan lekkages. Deze lekkages veroorzaken op hun beurt weer aantasting van het houtwerk. De werkzaamheden zullen worden uitgevoerd van juni tot en met december 2010.

De huidige activiteiten van de vrijwillig molenaars, zoals molenwinkel, opleidingen, rondleidingen en maalwerk zullen voor genoemde periode tijdelijk worden verplaatst naar molen De Vriendschap aan de Nieuweweg 109 in Veenendaal. Vrijwillig molenaar Gert van Eden heeft gastvrij onderdak geboden aan de collega's van De Nieuwe Molen. Op zaterdag 12 juni sloot om 13.00 uur De Nieuwe Molen haar deuren voor meelverkoop en molenbezoek. **Stichting De Utrechtse Molens.**

◀ De molenromp van Varsselder, een der laatste door sloop 'verloren molens' in Gelderland, onttakeld in 1973 (foto jsb, 2 juli 1991).

▲ De nu verhoogde romp van de molen van Maasbommel is uit de steigers, waardoor het merkwaardige uiterlijk van de molen goed tot uiting komt (foto G.F.M. Barendse, 2 juni 2010).

Roede 't Roode Hert te Alkmaar gebroken

Op 17 juni is tijdens het malen de uit 1989 daterende binnenroede (fabrikaat Straathof) van molen 't Roode Hert te Alkmaar afgebroken. De roede met Ten Have kleppen is net boven de askop gebroken. Alvorens tot herstel te komen wordt eerst onderzoek gedaan naar de precieze oorzaak van de breuk, die overigens niet op een las heeft plaatsgevonden. Gelukkig deden zich geen persoonlijke ongelukken voor. De molen die wordt gehuurd door de Raphaelstichting is nog dagelijks in bedrijf als ambachtelijke korenmolen, dus men hoopt in elk geval op een zeer spoedig herstel.

Werk aan molenbiotop Rustenburg kan spoedig van start

Het ziet er naar uit dat de werkzaamheden aan de molenbiotop rond de strijkmolens van Rustenburg spoedig van start kunnen gaan. Het is vrijwel zeker dat het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier toestemming zal verlenen, waardoor de waterpartij tussen de drie molens en de Schermer Ringrijck verder kan worden uitgegraven. De toestemming van HHNK komt nadat er in

opdracht van het waterschap diverse onderzoeken zijn uitgevoerd. Er werd onder andere gekeken naar de fysieke gesteldheid van de dijk en de aanwezige kwel. Ook werd er onderzoek gedaan naar mogelijke bodemvervuiling op de plaats waar komend najaar een aantal bruggen moet worden geplaatst. Uit dat laatste onderzoek kwam naar voren dat de grond op bepaalde plekken is vervuild met asbestresten. Deze vervuiling zal door een professioneel bedrijf moeten worden verwijderd en dat is een tegenvaller voor het project. Daarom is Stichting Schermer Molens in gesprek met de provincie Noord-Holland, de vorige eigenaar van de molens, om gezamenlijk een oplossing te vinden voor de hoge kosten van de grondsanering. Als er overeenstemming is met de provincie dan zullen de werkzaamheden naar verwachting deze zomer worden uitgevoerd. Bepaalde obstakels rond de molens zullen worden verwijderd, de

molensloot wordt dieper uitgegraven en de uit 1627 daterende molenkade opgehoogd. Als de molenbiotop is hersteld hoopt Stichting Schermer Molens te starten met de restauratie van de eerste van de drie strijkmolens. Daarvoor zijn de eerste vergunningen inmiddels aangevraagd. Als alles meezit kan Strijkmolen K over enkele jaren niet alleen draaien, maar ook het water met behulp van een vijzel van de Ringvaart naar de molensloot opmalen. In de toekomst ligt het in de bedoeling ook de beide andere molens in de oude staat te restaureren. **Stichting Schermer Molens.**

Lattenzaagmolen De Jonge Leeuw weg uit Erfgoedpark De Hoop

Op zaterdag 22 mei is molen De Jonge Leeuw na twee jaar op de droogschuur te hebben gestaan van het Industriële

▲ 't Roode Hert na het breken van de binnenroede.

▲▲ De ravage aan de molenkap te Alkmaar (foto's P. Zomerdijk, 17 juni 2010).

▲ De nu verwijderde Jonge Leeuw op het dak van de droogschuur op het Industrieel Erfgoedpark (foto: J. Dersjant, 30 juli 2009).

Erfgoedpark De Hoop te Uitgeest verdwenen om plaats te maken voor een nieuwe molen die in juli De Jonge Leeuw zal vervangen. Op 3 mei 2008 werd de voormalige Friese poldermolen onder grote belangstelling op de, door vrijwilligers gebouwde, onderbouw op de droogschuur gehesen en gemonteerd (*Molenwereld* 2008-6-227). Enkele dagen daarna konden de wieken draaien en leek het of deze molen altijd op deze plaats gestaan had. Afgelopen herfst bleken er technische problemen met de molen. De oude houten roeden bleken door houtrot aangetast. Uit veiligheidsoverwegingen werd besloten dat de wieken van de molen gehaald moesten worden. Inmiddels had de eigenaar van de molen (de SIEDH had de molen in bruikleen) aangegeven dat hij zelf over de molen wilde beschikken, en niet tot reparatie in het Erfgoedpark over wilde gaan. Voor het bestuur van de SIEDH was dit besluit een verrassing. Immers de molen bepaalde in hoge mate het gezicht van het Erfgoedpark. Als de molen draaide nam het aantal bezoekers van het park aanmerkelijk toe. Na overleg met de eigenaar, Klaas de Leeuw, van het gelijknamige aannemingsbedrijf te Schagen, werd besloten tot het maken van een replica van De Jonge Leeuw. Deze zal in ongeveer zes weken worden gerealiseerd. De demontage is door personeel van het aannemingsbedrijf

▲ De Lelie in Elkerzee was tot 1944 uitgerust met zelfzwichting op de binnenroede. Dat was in Zeeland toch betrekkelijk zeldzaam, maar nog zeldzamer was dat de kleppen om en om rood-wit-blauw waren geschilderd, terwijl de kuip ook die kleuren droeg!

verzorgd waarna, met belangeloze hulp van het gerenommeerde transportbedrijf Winder Limmen, de molen met een kraan van de onderbouw is gehesen om vervolgens naar Aannemersbedrijf De Leeuw in Schagen te worden vervoerd. Zodra de nieuwe molen is geplaatst zullen SIEDH-vrijwilligers voor de afwerking zorg dragen. **SIEDH.**

Molen De Lelie te Elkerzee leeft weer

Na veel kluswerk en herstel heeft de familie Van der Steen in juni de molenwinkel annex restaurant geopend bij molen De Lelie te Elkerzee. In 2008 kocht de familie Van der Steen het restaurant en het molenhuis. Het toen verpauperde

restaurant is inmiddels geheel gerenoveerd, waarbij een deel van het restaurant is afgebroken ten faveure van de molen. Hierdoor kan de molen bij alle windrichtingen weer draaien. Tevens werd de wildgroei van bomen opgeruimd. Inmiddels is De Lelie één van de meest draaiende molens van Zeeland en van Nederland en woont na vijftig jaar de molenaar weer in het molenhuis.

Jaarvergadering SIMAV

Op 17 juni hield de Stichting tot Instandhouding van Molens in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden haar jaarvergadering in het Hofje van Mevrouw Aerden in Leerdam. Uiteraard was het jaarverslag over 2009 een agendapunt. Daaruit blijkt dat in het verslagjaar maar liefst aan 19 molens restauratiewerk is verricht. Daarnaast waren er nog enige lopende restauraties. Een mijlpaal was het verplaatsen van het kantoor van de stichting naar de koren-molen van Streefkerk. In 2009 kwam de restauratie gereed van de Oudendijkse Molen, de Middelmolen, de koren-molen van Streefkerk en de Bonkmolen. Hetzelfde jaar werd begonnen aan: De Stijve Molen, de Gelkenesmolen, de Graaflandse molen, de Hoekmolen en de Hofwegense molen. Het dalend aantal donateurs baart de stichting zorgen. Helaas leverde het meedoen aan

de TV-wedstrijd 'Het mooiste pand van Nederland' van SBS6 voor de koren-molen Jan van Arkel geen resultaten op.

Sint Antonius te Eerde geen sta in de weg voor dorpsuitbreiding

Molen Sint Antonius te Eerde vormt geen beletsel voor de uitbreiding van het dorp aan de Kapelstraat-Noord. De betrokken partijen hebben een compromis gesloten, waarin de windvang voor de te completeren molen is verzekerd. Aan de noordoostzijde van de molen kunnen woningen worden gebouwd die niet hoger zijn dan de bestaande bebouwing in de omgeving. Deze tegemoetkoming heeft de gemeente gedaan in het nieuwe ontwerp- bestemmingsplan dat voor Eerde is opgesteld. Hiermee is uitbreiding van het dorp met circa 62 woningen mogelijk. Afgesproken is dat de goothoogte van nabijgelegen nieuwe woningen circa vier meter mag zijn, maar dat daken die naar de molen gekeerd staan een maximale hellingsgraad krijgen van 45 graden. Daarnaast wordt nagedacht wordt over het rooien van een aantal hoge bomen in de directe omgeving van de molen, waardoor tevens het zicht vanaf het Airborne-monument op de molen wordt verbeterd.

Molen Oud-Vossemeer in de rouw

Op dit moment wordt molen De Jager in Oud-Vossemeer, eigendom van de Vereniging De Hollandsche Molen, gerestaureerd. Op 10 juni werden de mo-

lenmakers van Verbij opgeschrikt doordat de bewoner van het molenhuis, Bert van Bemmelen, plotseling is overleden aan een hartinfarct. Medewerkers van Verbij hebben nog geprobeerd hem te reanimeren, maar dat mocht niet meer baten. Het overlijden van Bert van Bemmelen is reden geweest om de restauratie voor in ieder geval een week stil te leggen en De Jager in de rouw te zetten.

Groot onderhoud Heimolen te Sint Hubert

De Heimolen te Sint Hubert staat sinds eind mei in de steigers en is helemaal ingepakt. De molenmaker is gestart met de volgende fase van het groot onderhoud. Deze fase houdt in dat het complete voegwerk en de kapotte stenen van de molenromp vervangen worden. De steigers zijn helemaal tot de kap opgezet omdat ook het dakleer aan de beurt is om vernieuwd te worden. En om toch alles buiten aan te pakken wordt het glaswerk gerepareerd en krijgt het houtwerk een lijke verf. Dan wordt het vocht de komende jaren weer buiten gehouden.

Herstel roeden Molen van Jetten te Uden

Een paar jaar geleden heeft molenmaker Harrie Beijk samen met Geert Nienhuis (RCE) geconstateerd dat de oude Potroeden in de molen van Jetten te Uden vervangen moesten worden. Vorig jaar zijn er dan ook nieuwe roeden besteld. Maar in juni gaf Harrie Beijk

FOTO MOLENSACTUEEL

▲ De Mallemlolen in Gouda is weer getransformeerd in een echte molen (foto Dick Kenbeek, 24 juni 2010).

Jacobus te Vessem geprivatiseerd?

In Vessem is grote beroering ontstaan door het besluit van het College van B en W om de molen te verkopen (*Molenwereld* 2010-9-387). Volgens een aantal actievoerders wil het college dit vanwege de economische crisis. Uit protest zijn de afgelopen dagen in het dorp affiches opgehangen. Ook zijn de leden van twaalf verenigingen opgeroepen om massaal deel te nemen aan een protestbijeenkomst op 9 juni tegen de verkoop van de molen. De Hollandsche Molen heeft via een brief de gemeente gewezen op diverse aspecten rond een mogelijk afstoten van de molen en aangedrongen op nader overleg en gesprekken met betrokkenen. Zo overweegt de dorpsraad Vessem een beheersstichting. De gemeente heeft de kwestie op 23 juni besproken.

Fase 2 herstel Uffelse watermolen te Haler afgerond

Met het gereedkomen van het woongedeelte en de gelagkamer in de Uffelse watermolen in Haler – Uffelsen komt nog voor de zomervakantie een einde aan fase 2 van de restauratie (*Molenwereld* 2009-1-11). De in 2008 gestarte restaura-

De Hunselse molen vormt met zijn bijgebouwen een schitterend complex dat een eeuwenlange historie weerspiegelt (foto J. Klerkx, 4 maart 2010).▼

▲ **Detailopname van de oude Potroede van de Udense molen (foto Patrick en Linda van Kessel, 11 juni 2010).**

◀ **Het uitnemen van de buitenroede van de Molen van Jetten (foto Linda en Patrick van Kessel, 11 juni 2010).**

vooral de binnenroede nu echt slecht was en dat er snel iets moest gebeuren. Nu zou de molen vanaf maandag 14 juni toch een week of vier stil komen te staan omdat de schilder de molen helemaal wil in laten steigeren om hem te schilderen. Harrie liet daarop donderdag 10 juni het hekwerk verwijderen en vrijdag 11 juni de roeden verwijderen. De roeden zijn samen met de op dezelfde dag eerst opgehaalde Potroede van de Heimolen uit Sint-Hubert naar een bedrijf getransporteerd om schoongestraald te worden. (De in 1993 uitgenomen Potroede van de Heimolen heeft daar 17 jaar naast de molen gelegen!). Daarna zullen ze in Bergen (Limburg) alle drie gerestaureerd worden. Waarna ze hopelijk weer snel gestoken worden om weer jaren te draaien. In Uden zullen de roeden een breder hekwerk krijgen; ook weer net als vroeger. **Patrick van Kessel.**

aan dat hij nog eens samen met Gerard Troost (RCE) naar de oude Potroeden wilde kijken omdat de oude Potroeden bij De Deen in Luyksgestel gerestaureerd waren. Op woensdagmiddag 9 juni werd er nog eens door beide heren gekeken en waren ze er van overtuigd dat de roeden gerestaureerd konden worden en dat ze daarna weer jaren mee zouden kunnen. Maar ze zagen ook dat

In 't kort

- Op 6 juli is De Hoop te **Haren** tijdens een bijeenkomst met genodigden feestelijk heropend.
- Op 28 mei heeft molen De Rietvink in **Nijerijne** de eerste rondjes voor de prins gedraaid en op 31 mei werd het eerste water uitgeslagen.
- Met het rondkomen van de vergunningen zal De Himmole te **Sneek** in september verplaatst worden (*Molenwereld* 2009-10-380).
- Na een aantal eerdere gedeeltelijke restauraties is de Besthmenermolen te **Ommen** op 29 mei officieel opnieuw in gebruik genomen.
- In juni is het herstel van de Cannenburghermolen te **Vaassen** ter hand genomen, die naast de gerestaureerde turbine ook met een rad zal worden uitgerust.
- Na een jaar van vacant zijn is F. van Zon gekozen tot nieuwe voorzitter van de Stichting Schermer Molens.
- Molen De Vriendschap te **Bleskensgraaf** staat te koop.
- Nu duidelijk is dat de standerdmolen te **Boekel** op zijn huidige plek blijft en niet meer zal draaien, komt rond de molen een damwand die ervoor moet zorgen dat grond van de molenberg niet in de tuin van de naastgelegen panden valt.
- De Molenstichting Laarbeek heeft op 16 juni de Cultuurprijs Laarbeek 2009 in ontvangst genomen.
- De gemeente Steenberg is op basis van 'voortschrijdend inzicht' tot de conclusie gekomen dat verkoping van molen De Assumburg in **Nieuw-Vossemeer** tot 20.000 euro besparing per jaar zou kunnen leiden.
- Het College van B en W te **Oss** heeft een plan gemaakt voor de herinrichting en vergroting van het plein bij de molen Zeldenrust.
- Er worden momenteel plannen uitgewerkt voor vestiging van een sociëteit in de Wilhelmus-Hubertus te **Weert**. Dit past in de plannen van de Stichting Weerterland (*Molenwereld* 2010-6-227).

Molenkalender 2010

- 17 juli:** Molendag Voorne-Putten en Rozenburg
- 28 augustus:** Drentse Molendag
- 11 en 12 september:** Open Monumentendag
- 11 september:** Friese Molendag
- 11 september:** Overijsselse Molendag
- 19 september:** Leidse Molendag
- 2 oktober:** Altenase Molendag (NB)
- 3 oktober:** Peellandse Molendag (NB)
- 3 oktober:** Limburgse Molendag.

Molenkalender buitenland 2010

- 29 augustus:** Provinciale Molendag Antwerpen (B).

▲ **Niet alleen de gemeente Eersel wil van de molen van Vessem af, Steenberg ook van de molen van Nieuw-Vossemeer; een nieuwe trend?** (foto jsb 6 september 2008).

tie van dit historisch gebouwencomplex is daarmee halverwege. De ingrijpende bouwkundige verbeteringen zijn voor het overgrote deel uitgevoerd. Er kunnen weer regelmatig activiteiten plaatsvinden in dit regionale informatie- en ontmoetingscentrum. Inmiddels nadert fase twee zijn einde met het gereedkomen van het woondeel en de gelagkamer, waar fietsers, wandelaars, ruiters en andere passanten dagelijks terecht kunnen voor een hapje, drankje en een babbel. De gelagkamer is van Pinksteren tot eind september 7 dagen per week open van 11.00 tot 17.00 uur. Op afspraak zijn ook afwijkende tijden mogelijk. In fase 2 is hard gewerkt aan de verbetering van het interieur en het wooncomfort. En dat alles in de stijl van de 18^e en 19^e eeuw. Hoewel de historie van de molen terug gaat tot voor 1400 - toentertijd was het nog de enige (ban)molen in de heerlijkheid Kessenich - dateert het grootste deel van de huidige gebouwen uit de tijd van na de grote brand in 1726. In dat jaar werd de molen opzettelijk in brand werd gestoken door een kwade boer uit de omgeving. Begin 1800 werd het woonhuis tegen de langgevelboerderij aangebouwd. De bouwsporen van de oorspronkelijk buitenmuur zijn zichtbaar gemaakt in de gelagkamer. Ook de tiendschuur is geheel in oude staat gerestaureerd en in gebruik als ruimte voor exposities, muziek, theater, oude ambachten, historische arrangementen en familiebijeenkomsten.

Nieuwe roeden voor De Nijverheid Stramproy

Na meer dan 84 jaar dienst te hebben gedaan zijn op 20 mei de roeden van molen De Nijverheid in Stramproy vervangen door twee nieuwe 24 meter lange roeden. Met behulp van een 150 tons hydraulische kraan werd deklus door het Adriaens Molenbouw uit Weert binnen enkele uren geklaard, nadat eerder al de roeden waren kaal gezet. Het hele karwei is onderdeel van de omvangrijke restauratie van de molen (*Molenwereld* 2010-5-180).

'Nederland zingt op zondag' met molens

De Evangelische Omroep wil in het TV-programma 'Nederland zingt op Zondag' in vier afleveringen van de zomerserie aandacht besteden aan wind en molens. Daarbij komen een tweetal molens voor het voetlicht, te weten de Groeneveldse molen bij Schipluiden en De Passiebloem in Zwolle. De uitzendingen met De Passiebloem staan gepland voor 18 en 25 juli, die met de Groeneveldse molen voor 1 en 8 augustus.

Kap op molen Best

De molen aan de Heilig Hartstraat in het Brabantse Best staat al sinds 1938 onttakeld, meer dan zeventig jaar. Hij werd in 1850 gebouwd, maar brandde in 1884 uit. Herstel volgde met onderdelen van een vermoedelijk Zuid-Hollandse achtkante watermolen. De vernieuwde molen kreeg de naam Volharding. Na de onttakeling ging de overblijvende romp in 1947 door het oog van de naald, want er werd een sloopvergunning aangevraagd. Die sloop ging evenwel niet door. Het zou een andere kant op gaan, waarmee het 'zo lang er een romp is, is er nog hoop' (naar oud 'Molenaar'-medewerker Van Lambalgen) eens te meer zijn waarheid bewees. In 1998 kocht de gemeente Best de romp van de laatste particuliere eigenaar. Een nieuwe balie om de molen houdt een belofte in maar de vervulling laat lang op zich wachten. Pas in 2008, over Volharding gesproken, krijgt molenmaker John de Jongh de opdracht de molen te completeren. Aan de molen zelf is dan nog niet veel te zien, maar op 15 juni jl. verandert dat. Dan wordt de nieuwe kap op de molen geplaatst en de staart met de schoren aangehangen. Tevens arriveert een nieuw koppel stenen. Bijgaande foto's van Anja de Brouwer geven er een beeld van.

Piet Luteijn overleden

Op 30 mei overleed te Oostburg Pieter Adriaan Luteijn,
de molenaar van Sasput.

De grootvader van Piet, Adriaan Luteijn kocht in 1862 de molen van Sasput. Piet werd geboren in het oude molenaarshuis in Sasput op 21 maart 1909. In zijn jeugd hielp Piet al af en toe mee op de molen en toen Piet met zijn 14^e van school kwam ging de knecht weg en kwam Piet zijn vader helpen. In 1938 trouwde Piet en nam de zaak over van zijn vader. In de oorlogsjaren heeft Piet nog heel veel gemalen en

gepeld met de verdekerde molen tot deze bij de bevrijding in 1944 oorlogschade op liep. Herstel was nog mogelijk maar vergde een forse eigen bijdrage. Aangezien er ondertussen een maalderij was gebouwd werd besloten de molen te slopen. Piet bleef nog lang malen op Sasput en de maalderij staat er nog steeds, helemaal intact.

De oude liefde voor de molens bleef en toen de molen van Cadzand, na brand in 1976 gerestaureerd was, nam Piet het windmolenaarsvak daar weer op. Op deze molen en later ook op die in Schoondijke was Piet vaak te vinden en leerde hij anderen de fijne knepen van het vak.

Piet was gezegend met een goede gezondheid en heeft tot zes weken voor zijn dood zelfstandig gewoond. Met zijn scootmobiel trok hij heel West-Zeeuws-Vlaanderen door om de molens en molenaars te bezoeken. Piet had ook een uitstekend geheugen en was daarnaast een geboren verteller. Over zijn avonturen in de Tweede Wereldoorlog en zijn molenaarsloopbaan zijn films gemaakt

▲ De molen van Sasput, gesloopt in 1959 (opname I.J. de Kramer, verzameling F.D.M. Weemaes).

◀ Piet Luteijn op het 'Molenplein'.

die ik van harte kan aanbevelen. Voor de laatste film mocht ik hem interviewen. Piet vertelde honderduit over zijn leven, de molen en het vak. Lang niet alles was geschikt voor in de film. De aantekeningen van dat interview zijn deels uitgewerkt maar vragen nog meer onderzoek. Als het verhaal volledig is hoop ik dat, in dit blad, te kunnen publiceren.

Op 30 mei 2010 overleed Piet te Oostburg; op donderdag 3 juni werd hij te Schoondijke begraven.

Frans Weemaes

Uit 't kijkgat

Sint Biotopius met horentjes

Meestal lees ik *Molenwereld* met plezier, maar het vorige nummer was toch wel een uitzondering, althans voor wat betreft het bericht over de molen van Varik. Die moet een berg gezet worden. Zijn ze nou helemaal krankjorem geworden? Een stellingmolen op een berg? In een dorp? Als een molenaar vroeger een stellingmolen op een berg zou bouwen dan zouden z'n collega's hem rijp achten voor Sint Victorsoord, de inrichting voor doorgedraaide en dolgedraaide molenaars. Ik kon mijn ogen niet geloven, maar het stond er echt. Het argument laat zich raden: de molenbiotoop die in het gedrang komt door dorpsuitbreiding, maar is dat nu een steekhoudend argument voor een molen die waarschijnlijk nauwelijks echt zal malen? Als er nou eens twintig ton in de week doorheen werd gejaagd, nou ja, maar dan nog.

Natuurlijk kan ik ook te hoog van de toren blazen. Daarom besloot ik maar eens op onderzoek uit te gaan voordat ik voor mijn beurt sprak. Nu heb ik een stapel boekjes met oude ansichtkaar-

ten van molens geërfd. Zo ging ik ijverig opzoek naar stellingkorenmolens op een berg in een dorp. Varik ligt in Gelderland dus daar begon ik maar mee; score: niet één! Volgende provincie: Overijssel; score niet één! Nog een provincie: niet één! Nog een, niet één! Toen vond ik het welletjes. Normaal gesproken zou een molenaar gek zijn als hij een stellingmolen op een berg bouwde. Zo wordt de molen in Varik een nepmonument, omdat zulk soort molens nagenoeg niet bestaan. (Laat ik het maar voorzichtig uitdrukken; misschien kan men er met moeite één terugvinden op een molenberg van een voorganger. Maar ik heb er geen gezien. Dat verbaast mij niets; een molenaar wel bij zijn verstand doet zo iets niet.)

Nu wil ik het Varikse molenfeestje niet bederven, hooguit kan ik aanraden het artikel van Nico Jurgens over turbulenties nog eens te lezen wat een tijd terug in dit blad stond (2009-1 jsb). Men gaat zijn gang maar, voor mijn part zet men de molen boven op die dikke toren in Varik, dan zijn alle biotoopproblemen defini-

tief opgelost en volgens sommigen zal er dan ongetwijfeld een uniek monument ontstaan. (Van mijn moeder mag ik eigenlijk zo niet de draak ergens mee steken, maar soms is de natuur sterker dan de leer.) Of zit het met een monument toch anders? Zijn twee gestapelde monumenten geen monument meer (leuke casus voor juristen op de koop toe). Waar ik toch wel grote moeite mee heb is dat men een rijksmonument gebruikt (misbruikt?) om als het ware een nieuw soort molentype te creëren ter verhoging van het draaiplezier. Kan zo'n molen nog wel rijksmonument zijn?

Ik ben molensliefhebber genoeg, althans dat geloof ik van mijzelf. Toch vind ik het creëren van zo'n nieuw type molen, want daar komt het op neer, eigenlijk een aantasting van het rijksmonument en dat dan louter voor het draaigenot? Apenliefde heet zo iets. De zorg voor een zo goed mogelijke molenbiotoop onderschrijf ik van harte, maar zo lijkt het wel alsof Sint Biotopius horentjes op zijn voorhoofd heeft.

Balie Kluiver

VERBOUWING molen De Huisman

De molen De Huisman kan aangemerkt worden als een boegbeeld van de Zaanse Schans. Hij is bovendien een van de eerste gebouwen die er een plaats heeft gekregen. In 1955 moest hij verdwijnen van het Blauwepad in Zaandam. Een nieuwe plaats werd gevonden op het bestaande pakhuis De Haan tegenover Zaandijk. Daarbij veranderde het uiterlijk van de molen grondig in vergelijking met zijn vorm eerder aan de andere kant van de Zaan. Nu wordt de molen zo verbouwd dat hij meer de gestalte krijgt die hij voor 1955 aan het Blauwepad had. Zo staat de molen nu niet langer op het pakhuis, maar komt eraan op een nieuwe onderbouw te staan. Deze verbouwing wordt uitgevoerd door Bart Nieuwenhuijs uit Westzaan die eerder de pelmolen Het Prinsenhof in zijn woonplaats restaureerde. Bijgaande foto's van Harmannus Noot d.d. 10 mei geven een beeld van deze gedaanteverwisseling. **jsb.**

BORST VAN EEN ROEDE

uit de molen van Nisse gevonden

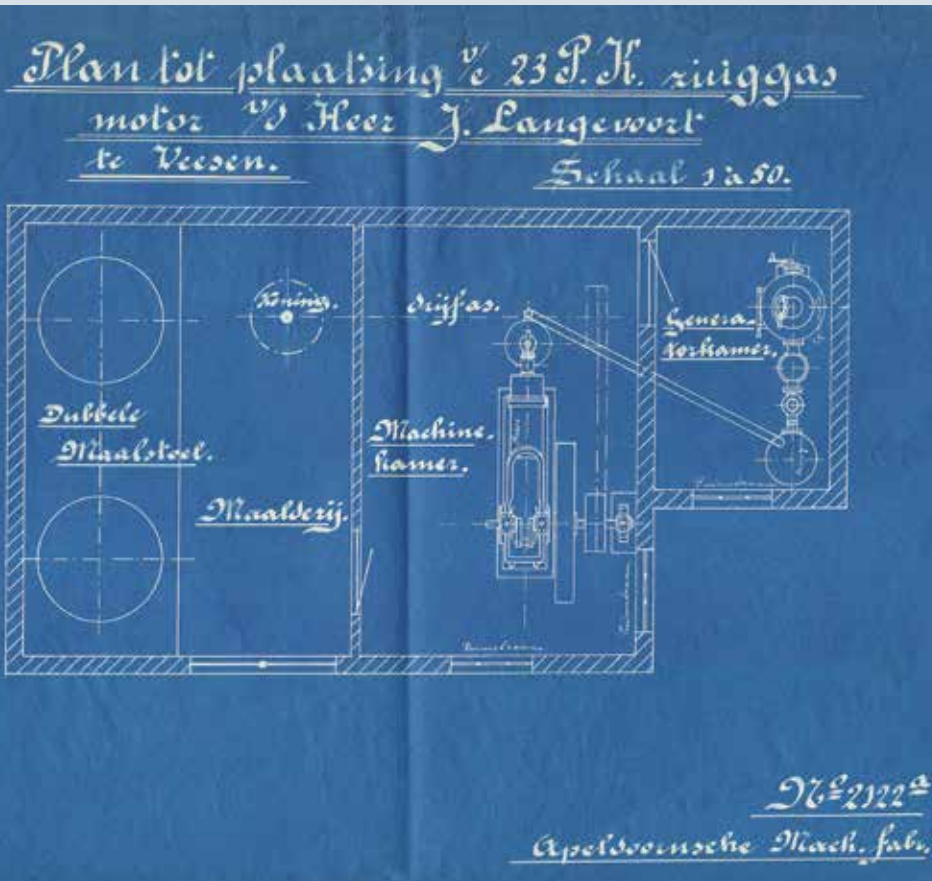
▲ Het borststuk, twee maal gesloopt: eerst uit de molen nu uit een huis (foto Pieter Hazeleger).

▲▲ De borst van de roe als moerbalk in een pand naast de molen (foto Pieter Hazeleger).

◀ De molen van Nisse omstreeks 1925. De binnenroe is nog een borstroe die tot 1928 dienst deed. Molenaar Verburg ging wel met zijn tijd mee, getuige de auto en het motorhok die een ruwolliemotor herbergde. Deze (en later een elektromotor) dreef het spoorwiel van de molen aan.

Voorafgaande aan de sloop van een oude woning naast korenmolen van s'Heer Abtskerke (Nisse) werden leden van het bestuur van de *Stichting Molen De Vijf Gebroeders te Heinkensand* door de eigenaar geattendeerd op de aanwezigheid van enige 'molenattributen' op de zolder van het 'huis'. Naast allerlei losse onderdelen en een soort mechanisch luiwerk bleek bij nadere beschouwing de moerbalk van het gebouw over de volle lengte een compleet borststuk van een borstroede te zijn! De losse onderdelen zijn naar Heinkensand gegaan en met de eigenaar van het pand werd afgesproken dat hij bij de sloop (wat hij zelf zou doen) de borst zou bewaren en uit het pand lichten. Dat is inmiddels gebeurd. Het is de bedoeling een goede nieuwe rustplaats voor dit bijzondere exemplaar te vinden en hem op enigerlei wijze te conserveren.

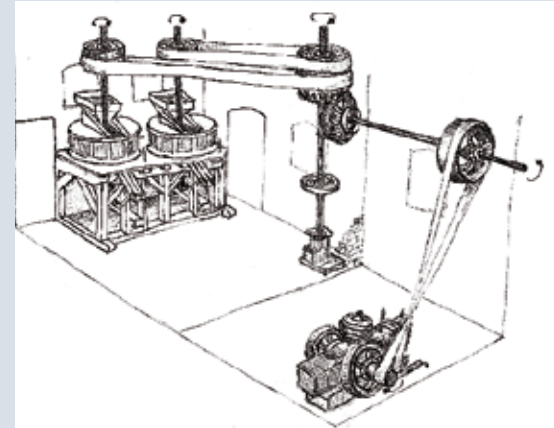
▲Plattegrond van de 'Stoom van Jan' in Veessen, behorend bij de hinderwetvergunning voor de plaatsing van een zuiggasmotor van de Apeldoorsche Machinefabriek die ook de motor voor de molen in Bunschoten leverde.

In nummer 134 van Molenwereld wordt veel aandacht geschonken aan een tekening op bladzijde 71 waarvan de proporties van het molengebouw niet in overeenstemming zijn met de werkelijkheid. In mijn werk als archivaris zie ik veel van dit soort tekeningen, o.a. bij hinderwetvergunningen. Ook deze tekening is, denk ik, gemaakt voor het aanvragen van een hinderwetvergunning. We moeten deze tekeningen beschouwen in hun context en in relatie tot het doel waarvoor ze zijn gemaakt. Ze moesten ongeveer/precies de plaats aangeven van de machines en motoren die in het bedrijf zouden komen te staan. Aan dat doel beantwoorden ze perfect. Maar... dan moeten wij er achteraf ook niet meer eisen aan willen stellen. Ze zijn niet bedoeld opdat een beginnend timmermansleerling er een perfecte molen mee kan bouwen. Een half metertje meer of minder doet op zo'n tekening ook helemaal niet ter zake. Er staan in de tekening twee doorsneden. Volgens mij strekt de 6,5 meter van de begane grond zich niet verder uit dan van de deur tot de kruising van de aandrijfriem van de 'cycloon' op de eerste verdieping. Verder past de 6 meter in de hoogte doorsnede niet op de 3de verdieping op de vloer waar die wel

zou moeten passen aldus de tekening van de 3de verdieping. We komen in de hoogtedoorsnede ruimte te kort. De molen is daar te slank.

Bijgaande plattegrond uit 1908 van onze motormaalterij "De Stoom" in Veessen van de hand van de firma Loog Landaal mist bijvoorbeeld een deur die er beslist ook was toen deze tekening is gemaakt. Verder staat de scheidingmuur tussen de maalderij en de machinekamer te veel naar links. Bovendien is de verhouding van de breedte tot de lengte op tekening 1:1,41 en in werkelijkheid 1:1,75. En dan zijn nog de drie ramen in de maalderij weggelaten, want het ging toch niet om de maalderij, maar alleen om de machine en de machinekamer. Tenslotte loopt de maalstoel helemaal langs een van de korte gevels, maar dat is in werkelijkheid niet het geval. Er loopt een pad naast dat naar de deur leidt die niet is getekend. Dat doet overigens niets af aan het mooie van de tekening. Vergelijk ook met de tekening van de zelfde firma op blz. 81 in Molenwereld nummer 134.

Gerrit Kouwenhoven, archivaris en molenaar

▲De inrichting van de 'Stoom van Jan' met de dubbele maalstoel en links ervan de deur. De motor is niet de zuiggasmotor, maar een enige jaren geleden geplaatste motor. De aandrijving is nog wel als voorheen.

▲De 'Stoom van Jan' in Veessen.

Het is inderdaad verstandig om dit soort tekeningen kritisch te benaderen. Dat heeft de ondervinding in de loop der jaren ook wel geleerd. Het probleem bij deze tekeningen is het maken van onderscheid tussen 'Wahrheit' en 'Dichtung'. Een op het eerste gezicht perfecte tekening als die van de 'Stoom' blijkt niet te kloppen met de werkelijkheid. Maar wat klopt dan wel? Bas Koster en ik hebben zo ongeveer de onderste steen boven gehaald om de realiteit van de molen van Bunschoten zo dicht als maar mogelijk was te benaderen en ook eindeloos geprobeerd te verifiëren.

Het omgekeerde kan ook. Op dit moment werken Bas Koster en ik aan tekeningen van een 'exotische' olie-molen in Hillegersberg. De drie vergunningstekeningen die er voor deze molen bestaan maken een onbeholpen indruk. Toch bieden ze veel meer en betere informatie dan men op het eerste gezicht voor mogelijk houdt. Als alles volgens plan verloopt leest en ziet u er eind dit jaar meer over. jsb.

Opening Zes Wielencomplex

EN KONINKLIJKE ONDERSCHIEDING SCHEIDEND SECRETARIS

Op 10 maart 2000 nam de Molenstichting Alkmaar en Omstreken de vijf strijkmolens te Oudorp van de Provincie Noord-Holland in eigendom over. Het betreft de Molens B, C, D en E van het “Zes Wielen complex” dat ooit zes molens rijk was plus de Ambachtsmolen als laatste molen van de oorspronkelijk vier molens van het complex ‘achter Oudorp’. Naast de Bosmolen te Egmond aan den Hoef, welke al in 1990 is verworven, komt hiermee het molenbezit van de Molenstichting op zes stoere binnenkruiers.

▲Loco-burgemeester Nagengast reikt de onderscheiding uit aan Ton Rijvordt.

Arie Schoenmaker

Voorafgaand aan de opening op 21 mei 2010 werd een minuut stilte in acht genomen. Arie Schoenmaker, de laatste molenaar/bewoner van de Molen E is op 10 mei j.l. overleden. Hij heeft de opening van zijn molen helaas niet meer mee mogen maken. De familie Schoenmaker heeft de molen tot de aanvang van de restauratie op 21 juni 2007 ruim vijftig jaar bewoond. Zij hebben deze op voorbeeldige wijze beheerd en mede daardoor is het ons mogelijk geweest het interieur van de molen zo authentiek mogelijk te restaureren. Schoenmaker is geen molenaar geweest; de molen was immers buiten bedrijf gesteld. Wel was hij als bewoner aangesteld als seingever i.v.m. de functie als seinmolen voor de Schermerboezem die Molen E heeft (gehad).

De laatste molenaar die met deze molen gemalen heeft was de heer Koning, de vader van de dame waarvan wij die fraaie historische interieurfoto's hebben ontvangen.

Restauraties

Hierna werd Molen E door loco-burgemeester Nagengast van Alkmaar onder ideale weersomstandigheden feestelijk geopend als voltooiing van de eerste fase restauratie van de Molens C, D, E en Ambachtsmolen. In de afgelopen tien jaar heeft de Molenstichting de Ambachtsmolen, Molen D en Molen E draaivaardig gerestaureerd. Molen C is, na tweemaal door brand te zijn verwoest, tweemaal volledig gerestaureerd. Daarnaast is ook nog een omvangrijke deelrestauratie uitgevoerd

▲Ton Rijvordt met de hem toegekende onderscheiding.

aan de Bosmolen. Gemiddeld is er dus éénmaal per twee jaar een molen gerestaureerd. Dit heeft een zeer zware inzet gevraagd van onze kleine groep vrijwilligers, onze molenaars en allen die ons daarbij geholpen hebben. Speciale dank voor onze restauratiebegeleiders in het veld. Gerbrand de Vries voor de Ambachtsmolen en Molen C (tweemaal) en Peter Heere voor Molen D, Molen E en de Bosmolen. Zonder de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de gemeente Alkmaar als subsidiegevers, het VSBfonds, Prins Bernhard Cultuurfonds en M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting als sponsoren en grote en kleine bijdragen van particulieren was het ons niet mogelijk geweest dit omvangrijke project tot een goed einde te brengen.

Afscheid

Gelijktijdig met de opening van Strijkmolen E en de afronding van de eerste restauratiefase van het Zes Wielencomplex nam Ton Rijvordt afscheid als secretaris van de Molenstichting. Hij werd benoemd tot Lid in de orde van Oranje-

▲ De unieke foto van het 'Zeswielencomplex' vanuit de weinig gefotografeerde noordzijde die op groot formaat staat afgedrukt in de overdruk van de restauratie van het interieur van molen E dat eerder in de 'Molenwereld' was verschenen.

Een tulp en een vlag zorgen voor kleur bij het feestelijk gebeuren. De 'vlaggenmast' is de originele seinmast met de seinlamp erop van de molen.▼

▲ Molen E toen hij nog volop in bedrijf was. Op de achtergrond zijn de molens van de Raaksmatboezem achter Oudorp zichtbaar en de kerk van Oudorp.

Nassau. Loco-burgemeester Nagengast reikte de onderscheiding uit. Ton Rijvordt kreeg de onderscheiding voor zijn inzet op het terrein van cultureel erfgoed en monumentenzorg. Hij is al ruim 44 jaar vrijwillig molenaar. Vanaf 1976 is hij molenaar op de Robonsbosmolen te Alkmaar. Daarnaast is hij 20 jaar penningmeester van de Stichting tot behoud Wimmenumermolen in Egmond aan den Hoef en 10 jaar secretaris van de Molenstichting Alkmaar en Omstreken. In die functie was hij medeverantwoordelijk voor het behoud, het onderhoud en de restauratie van de molens. Bij zijn afscheid heeft Ton Rijvordt de Molenstichting Alkmaar en Omstreken een overdruk aangeboden van het artikel "Restauratie interieur Molen E" uit Molenwereld 136 van april 2010. De overdruk is uitgebreid met een unieke foto van het "Zeswielencomplex" vanuit de weinig gefotografeerde noordzijde en een aanbiedingsbrief van de scheidende secretaris. De foto is van de bekende alkmaarse fotograaf P. Delemarre en toont op de voorgrond Strijkmolen E. De foto is vermoedelijk van de jaren dertig van de vorige eeuw.

De overdruk is tegen kostprijs inclusief verzendkosten te verkrijgen. U dient hiervoor € 5,- per exemplaar over te maken op rekening 396440738 van Molenstichting Alkmaar en Omstreken, Raadhuisstraat 74, 1746 BJ Dirksborn. Vergeet niet daarbij uw naam- en adresgegevens te vermelden. Een hoger bedrag overmaken mag ook, het volledige bedrag komt ten gunste van de Molenstichting Alkmaar en Omstreken.

Michel Dellebeke

Na jaren van 'ballingschap' is de molen Unicum, het pronkstuk van molenmaker Klaas de Troye weer terug in Zeeland. De molen werd precies op schaal door Klaas de Troye gebouwd in de periode 1957-1962 en stond achter zijn werkplaats aan de Segeerssingel in Middelburg. Hij kon zelfs daadwerkelijk malen met twee koppeltjes blauwe stenen.

In Lelystad

Het molentje verhuisde na voltooiing naar een bevriend molenaarszoon in het Gelderse Eefde.

Toen de molen daar weg moest, kwam het bij familie van Klaas terecht in Lelystad. De vereniging De Zeeuwse Molen heeft destijds nog geprobeerd de molen naar Zeeland terug te halen, maar had hier de financiële middelen niet voor.

In Lelystad stond de molen op de eerste verdieping van een ABC-complex, op

UNIEK: **Unicum** WEER IN ZEELAND!

▲ Klaas de Troye bij zijn molen achter zijn huis aan de Segeerssingel in Middelburg (tijdschriftfoto 1963, col. jsb).

◀ Een laatste hand (tijdschriftfoto 1963, col. jsb).

het terras van een koffiecokner, geheel ingebouwd en omgroeit door struiken. Op deze locatie draaide vroeger de molen wel. Toen de molen er net stond werd er eens in de maand met de molen gemalen. Van het meel werden dan pannenkoeken gebakken. De vader van eigenaar Henny de Troye hield de molen tot ongeveer 2004 bij, maar toen diens gezondheid achteruit ging, ging ook het onderhoud van de molen achteruit. Henny vond het wel een mooie gedachten als de molen terug zou gaan naar Zeeland.

De onderhandelingen werden gestart en schrijver dezes maakte een plan van aanpak plus kostenraming voor de restauratie. Vrij snel was het bestuur van De Zeeuwse Molen overtuigd van de waarde van deze molen, en zijn mogelijke terugkeer naar de provincie. De onderhandelingen met Henny verliepen ook voorspoedig.

Locatie

Aankopen van de molen is een, maar dan? Al vrij snel was duidelijk dat de molen een onderhoudsbeurt kon gebruiken. Maar wie zou dit moeten gaan doen? Hoe komt de molen in Zeeland en waar krijgt hij een plaats na voltooiing? In eerste instantie werd een plaats in de Seismolen geopperd. Daar het bezoekersaantal daar beperkt is, viel deze optie af. Door de vlucht van 4,4m kwam de museummolen in Westkapelle niet in

aanmerking. De zolders zijn daar lager, en ook zou de Noorman dan gelijk vol staan.

In Westkapelle woont Piet Roelse. Deze oud molenaars knecht van d'Arke in Oostkapelle is een van de eerste vrijwillige molenaars in de provincie. Achter zijn huis heeft hij een prachtig werkend schaalmodel van een achtkantige stellingmolen gebouwd. We vonden Piet beried de molen te restaureren.

Nu de locatie nog. Uitgangspunt was een locatie op Walcheren, het gebied waar Klaas het grootste deel van zijn leven werkte en woonde. Het liefst bij een molen waar:

- Klaas aan gewerkt zou hebben
 - hij een goede biotoop zou hebben,
 - hij niet vandalismegevoelig zou staan.
- Als het dan ook een molen is die vaak draait, dan zou het een prachtig plaatje kunnen worden!

Sjaak Brasser stelde zijn voortuin voor, voor het geval we geen locatie zouden kunnen vinden. Er werd gedacht aan Serooskerke, maar gezien de plannen met de N57 en de aanwezigheid van al een aantal modellen viel die af.

Naar Aagtekerke

Aagtekerke kwam in beeld. Op de punt voor het oude motorhuisje zou Unicum, een unieke plaats innemen. Molenaar Dennis Bommeljé was meteen enthousiast. De vereniging ging in gesprek met de gemeente Veere. Zij stelde eerst een

andere locatie voor: in de bossen bij Termantelingen! Gelukkig konden wij de gemeente overtuigen dat dit voor een molen toch geen geweldige locatie zou zijn. De door ons bedachte locatie zou precies in de zichtlijn tussen de molen en het huis van de betrokken wethouder zijn,! De gemeente ging hierin mee, onder voorbehoud dat er wel een bouwvergunning moest worden aangevraagd! Dit werd gedaan, en zonder enig bezwaar werd de vergunning verstrekt! Alles was rond!

Demontage

Door tijdgebrek kwam het er niet van, om de molen weg te halen uit Lelystad. Op 13 mei was het dan toch zover. Ik reisde af naar Lelystad om roeden, staartwerk en kap te verwijderen. De molen was vies, maar niet slecht! De roeden van Javaans teakhout waren nog in perfecte staat. Enkel wat heklatten ontbraken! Allen de onderbouw bleek rot. De molen wordt terecht geprezen om zijn gedetailleerde afwerking. Hij is fraai van lijn, en het gaande werk is prachtig. Wel moet gezegd worden dat het achtkant zelf minder nauwgezet is. Zo is het niet met pen-en-gatverbindingen gemaakt en liggen de legerings blaken koud op elkaar.

De dag erop kwam Piet Roelse met broer Bram naar Lelystad. Samen met Lennart van der Torren werd de molen op een pompwagen getild. Vanaf daar was het met een molentje lopen, naar de

▲ Klaas de Troye in zijn werkplaats aan het werk aan zijn molentje (tijdschriftfoto 1963, col. jsb).

▲ Meer vuil dan slecht (foto 13 mei 2010).

rand van het terras. Hier arriveerde een vrachtwagen met kraan, die de molen van het terras hees. Met de paardentrailer van Piet is de molen terug naar Zeeland gebracht. Na ongeveer 48 jaar was de molen weer thuis!
Willem Roose eindigt in zijn laatste boek het artikel over Klaas de Troye met: 'Terugplaatsing van de Unicum naar Zeeland zou om meer dan emotionele redenen wenselijk zijn.' Het is gelukt!

▲ De molen op het terras in Lelystad.

Momenteel wordt de molen in Westkapelle gerestaureerd. Het hele project wordt op pro deo gedaan. Echter zijn er wel de nodige kosten voor de aankoop en materiaal voor de restauratie. We roepen dan ook een ieder op

die dit molentje een warm hart toe draagt een donatie te doen aan de Vereniging De Zeeuwse molen te 's Heer Hendrikskinderen, rek.no. 1739019, onder vermelding 'restauratie Unicum'.

▲ Het transport over het terras (foto 14 mei 2010).

▲ De kap in de autokraan (foto 14 mei 2010).

Voor de vermeende Schermermolen in het vorige nummer is geen oplossing ontvangen. Wel is de suggestie gedaan dat het zou kunnen gaan om ringmolen W of desnoods V bij Schermerhorn. Wie kan dit bevestigen of het tegendeel aantonen?

Wel komt de heer Esselink uit Delft met de oplossing voor een nog niet thuisgebrachte foto uit de rubriek 'Wie brengt me thuis' in *De Molenaar* en wel 1981-21-675: 'Het betreft een gezicht op een plaats met twee malende molens, dat voor zover ik weet nooit is thuisgebracht. We kijken vanuit het noordwesten op de Klinkenbeltsweg te Deventer met op de voorgrond de Holtermansmolen en in de verte de molen van Lammers op de hoek Boxbergerweg - Tabakswal. De foto moet voor 1926 gemaakt zijn, het jaar waarin de Holtermansmolen onttakeld werd. Van alle bebouwing op het

zoekplaatje is alleen het karakteristieke molenaarshuis nog overgebleven.' We danken de heer Esselink hartelijk voor deze reactie.

Hierbij de nieuwe 'Zoeker'; twee molens, waarvan een onttakeld. De lange bliksemafleider op de kap doet aan Duitsland denken. Bovendien heeft de molen zelfzwichting gehad. De as is evenwel zo te zien van Nederlands fabri-

kaat. Ook de molen op de achtergrond heeft een lange bliksemafleider en zelfzwichting.

Wie helpt? Reacties a.u.b. te richten aan de redactie van de Molenwereld, Moerdijkstraat 39, 2751 BE Moerkapelle, fax 079-5931303, e-mail: redactie@molenwereld.nl

- ADVERTENTIE -

voor alle
ZEKERHEID!

De OBM Speciaal voor Molenaars is al meer dan 100 jaar gespecialiseerd in het verzekeren van molens en het mengvoederbedrijf. Zij is daarmee een maatschappij die u de zekerheid geeft van een goede verzekering. Een verzekeringsmaatschappij die u met raad en daad bijstaat. De OBM Speciaal voor Molenaars is er voor u. Voor een veilige dekking, tegen bescheiden premies.

Onderlinge
Brandwaarborg Maatschappij
SPECIAAL VOOR MOLENAARS

Singel 19, 7411 HV Deventer, tel.: 0570-612353, fax: 0570-611529

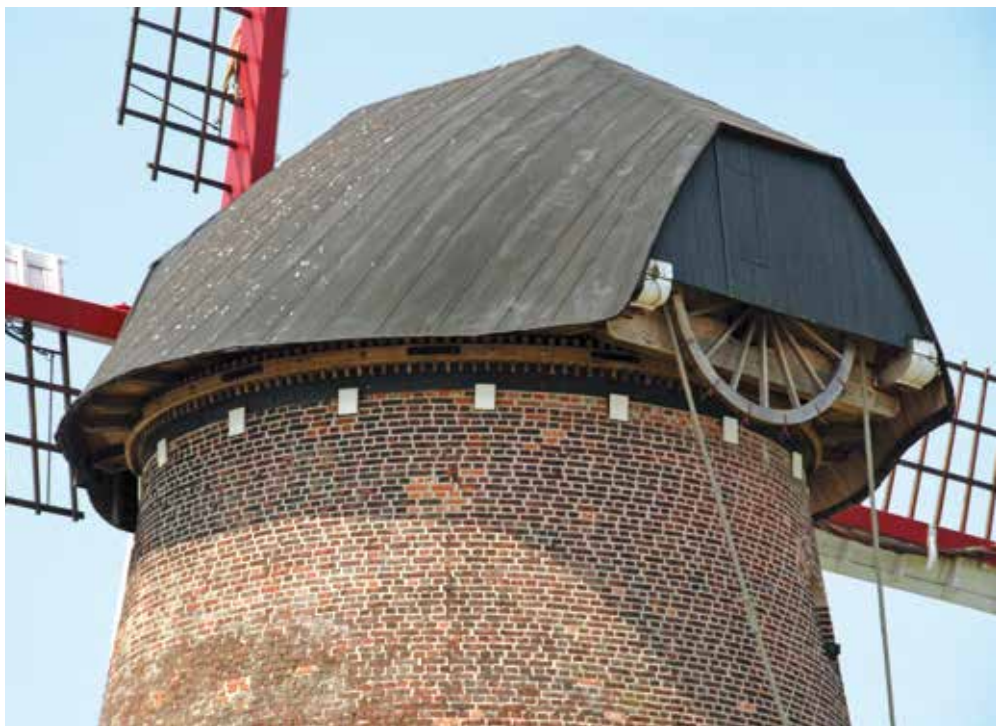
Bounke-Bounekemolen in Brecht

Dinsdagochtend 15 juni is de koren­molen in het Belgische Brecht (provincie Antwerpen) volledig uitgebrand.

Om 4:56 werd de brandweer gealarmeerd, maar toen die ter plaatse was aangekomen sloegen de vlammen al boven uit de kap. De hevige brand duurde een uur, terwijl de brandweer machteloos stond en de omliggende huizen nat hield.

Geschiedenis

De molen werd in 1842 gebouwd en heeft een lange periode van achteruitgang gekend. Na beschietingen in 1942 raakte de molen in verval, maar werd in 1948 hersteld. Tot 1953 bleef de molen in bedrijf. Na het overlijden van de laatste molenaar Louis van Aken in 1958 werd

▲ Het gaffelwiel voor het kruierwerk en de kruikrans (foto Donald Vandenbulcke, 1 juli 2009).

▲▲ De molenkap gezien vanuit de hoogwerker van de brandweer (foto John de Jongh, 15 juni 2010).

de molen verhuurd voor horecadoeleinden: er kwam een bar/dancing in, waarvan de naam, Bounke-Bounke, overging op de molen die evenwel hard achteruit ging. Al snel werd een roede verwijderd als ook het koppel stenen. Er volgde een periode met vele pogingen om de molen te restaureren, met als eerste stap in de goede richting het beschermen van de molen als monument.

▲De malende Stenen Molen van Brecht (foto Donald Vandenbulcke, maart 2003).

▲▲De molen van Brecht met het kruierwerk (foto Donald Vandenbulcke, 1 juli 2009).

▲▲▲De uitgebrande molen (foto Michel Dellebeke, 15 juni 2010).

▼Inzet, de kap (foto Michel Dellebeke, 15 juni 2010).

▼De vlammen sloegen uit de kap (foto Michel Dellebeke, 15 juni 2010).

volledig uitgebrand

In 2001 in slaagde de huidige eigenaar er in de molen te restaureren, wat feitelijk een nieuwbouw werd. Gelukkig waren het spoorwiel, de koning, de wieg en de basis van de kap met het kruierwerk nog compleet aanwezig, zodat de molen goed gereconstrueerd kon worden door de Nederlandse molenmaker John de Jongh. Een unieke klus, daar dit een van de drie laatste kettingkruiers in België is! Sinds 2001 was onder in de molen een restaurant gevestigd, dat de avond ervoor nog geopend was. Ook heeft de molen toen nog gedraaid. Molenaars Jef Verbraeken en Leen Roelen draaiden en maalden wekelijks.

Nu moet de molen als geheel verloren worden beschouwen. Van de zolders resteren alleen de moerbalken. Het koppel stenen, de koning en het spoorwiel zijn boven gebleven maar zwaar beschadigd. De kruisarmen van het bovenwiel zijn voor circa 5 cm weggebrand en de molenromp vertoont bij een eerste inspectie al de nodige scheuren. Enkele uren na de brand is de kap vast gemaakt daar het kruierwerk volledig weggebrand is. De week erop is de kap verwijderd. Of de molen hersteld wordt is nog onduidelijk, de oorzaak is vermoedelijk brandstichting, daar het vuur beneden is ontstaan.

Indrukwekkende staalkaart van de Overijsselse windmolens

Onder molenliefhebbers zijn de provinciale molenboeken een begrip. In deze boeken neemt een inventarisatie van de bestaande molens een centrale plaats in. Men kan dus zien wat er is. Als het gaat om wat er geweest is dan wordt het moeilijker. Men kan te rade gaan bij de molendatabase van verdwenen molens op internet, maar op papier is het moeilijker, al zijn er uitzonderingen. In 1991 verscheen van de hand van P.W.E.A. van Bussel *De molens van Limburg* dat niet alleen de bestaande maar ook de verdwenen molens van Limburg behandelde. In 2003 verscheen van de hand van Frans Weemaes (waarbij vanwege het hoogwaardige fotografische werk ook John Verpaalen verdient genoemd te worden) *Molens in Zeeland* met zowel de bestaande en verdwenen molens in deze provincie. Op 11 december presenteerde Gerard Varwijk een derde loot aan deze stam met *Overijsselse windmolens van toen en nu*.

Gerard Varwijk's molenroots zijn diep geworteld als komend uit een oud Overijssels molenaarsgeslacht. In 1834 vestigde een van zijn voorvaders zich als molenaar in Dedemsvaart. In de vorige eeuw sloegen de Varwijk's in Dedemsvaart zakelijk een andere richting in, maar de belangstelling om niet te zeggen de liefde voor de molen bleef bij Gerard Varwijk. Hij legde zich toe op het verzamelen van molenfoto's en na zijn pensionering in 1996 rijpte het plan om een boek uit te brengen over alle bestaande en verdwenen molens in de

provincie. Zo ontstond een schitterend kijk- en leesboek, waarvan het eerste exemplaar op 11 december werd uitgereikt aan de directeur van de Vereniging De Hollandsche Molen, de heer L. Ende-dijk.

Met zijn 362 pagina's op groot formaat (24,7 x 29 cm) is het letterlijk een gewichtig boek, prachtig uitgevoerd en met ongelooflijk veel (niet minder dan 1046!!! Het zou wel eens een record voor een molenboek kunnen zijn!) illustraties in kleur en zwart-wit. Alleen het bijebrengen van deze afbeeldingen op zich is al een enorme prestatie, om over de tekst maar te zwijgen. Er zijn recente opnamen van nu nog bestaande molens, maar ook zeer oude en unieke opnamen. Zo ongeveer iedere denkbare staat van een molen is weergegeven. Alle molens zijn op plaatsnaam gerangschikt, te beginnen met de A van Albergen om te eindigen met de Z van Zwolle. Varwijk valt werkelijk met de deur in huis. Na het titelblad wordt direct begonnen met die A van Albergen. Een inleiding of een algemeen gedeelte over de windmolens van Overijssel ontbreekt. In een boek als dit zijn fouten of omissies welhaast onvermijdelijk. Een mens kan niet alles weten, ook niet van de windmolens van Overijssel. Het enige wat men daar aan doen kan is het zorgen voor een behoorlijk controlemechanisme, waardoor zo veel mogelijk tekortkomingen in een vroeg stadium worden ontdekt. Helaas heeft het hier aan ontbroken, waardoor er toch wel wat dingen mis zijn gegaan die te vermijden zouden zijn geweest. Ze doen niet af aan de wezenlijke waarde van het

boek, maar ze ontsieren dit magistrale werk wel.

Bij gebrek aan een foto heeft de auteur soms een afbeelding van een molen elders van hetzelfde type opgenomen. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn geweest met de standerdmolen op blz. 7 die niet de Broekmolen in Almelo vertoont, maar de Hazeveldse molen in het Gelderse Winterswijk. De molen van Mastenbroek op pag. 194 is een molen in Kamperveen (blz. 161). Als het er bij staat is het niet erg, maar wanneer dit niet het geval is dan wordt de lezer wel op een verkeerd been gezet. Dat de de stomp van de molen in Steenwijkerwold een torenmolen is geweest lijkt onvoorstelbaar. Foto 90 op pag. 28 is niet de verplaatste molen uit Brucht, maar de in 1950 gesloopte korenmolen van Hollum, waarvoor de molen uit Brucht de 'opvolger' voor is. Het bovenachtkant van de molen van Dortherhoek (pag. 64) was niet van hout, maar gemetseld, zoals op foto 198 duidelijk zichtbaar is. Dat was wel met riet gedekt, waardoor een unieke molen was ontstaan, die blijkbaar niet alleen een argeloze voorbijganger voor het lapje hield. Wel heel merkwaardig zijn de namen die toegedicht worden aan de molens in Staphorst: een letter-cijfercombinatie. Die molens hebben zo nooit geheten, maar op die manier duidde Rossing die systematisch zo aan in zijn boek over de molens in zijn woonplaats. Het fabeltje over de herkomst van de Pelmolens in Rijssen als gewezen Beemster watermolen wordt ook nu weer doorgegeven, terwijl de onjuistheid daarvan aangetoond is. Molenmythen hebben blijkbaar een taai leven. Wiektoppen van de korenmolens van Zalk (pag. 320) 180 km per uur? De molenaars die dit vertellen doen hun reputatie wel eer aan. Jammer genoeg ontbreekt een persoonsregister, waardoor terugzoeken in dit dikke boek een moeilijke zaak is.

Zo zijn er nog meer dingen te noemen, maar het heeft geen zin die alle te vermelden omdat dit de kwaliteit van dit prachtige boek onder druk zou schijnen te zetten en dat is geenszins de bedoeling. Het is een fenomenaal boek, met ongelooflijk veel, veelal schitterende en unieke afbeeldingen in perfecte weergave. Het maakt ook de buitengewone diversiteit onder de windmolens van Overijssel duidelijk. Daarom 'hoort' dit boek gewoon in de boekenkast van een molenliefhebber. **jsb.**

N.a.v.: Gerard Varwijk: *Overijsselse windmolens van toen en nu* (2009, Dedemsvaart, Stichting Verdwenen Molens) 362 pagina's, gebonden, geïllustreerd, en geheel in kleur.

Het boek is te verkrijgen door het overmaken van € 29,90 plus € 3,50 verzendkosten, in totaal € 33,40 op bankrekeningnummer 1095.23.865 ten name van de Stichting Verdwenen Molens onder vermelding van de adresgegevens.

Over een REUS onder de watermolens

De aard van de polder was uiteraard bepalend voor de aard van de molen. Toch zijn er ook opvallende regionale verschillen. Zo zijn de meeste watermolens in de noordelijke provincies relatief klein. Recht grote watermolens vindt men in de provincies Zuid-Holland en ook wel Utrecht. Maar de grootste onder de groten waren ruwweg toch wel te vinden in een brede strook die begint in noordwest Noord-Brabant en via de waarden en de Zuid-Hollandse eilanden uitkomt in Delfland. Helaas is er van die kapitale molens niet veel overgebleven. De molen van de Sint Anthoniepolder aan de Binnenbedijkte Maas tussen het gelijknamige dorp en Maasdam is er een gelukkige uitzondering op. Over deze molen verscheen enige tijd geleden een prachtig uitgevoerd boek van de hand van de vrijwillige molenaar van deze molen, Gerrit Knol.

De restauratie van de molen was een uitgelezen moment om dit boek te presenteren, maar daar ging uiteraard - en gelukkig - uitvoerig onderzoek aan vooraf wat de waarde van het boek alleen maar heeft vergroot. De auteur begint begrijpelijk en terecht met de geschiedenis van de polder, waarin ook de bouw van de eerste molen wordt gemeld. Dan volgt een overzicht van 'de vroege molenaars uit de voortijd'. In 1637 volgt de bouw van een nieuwe (wip-) molen. Een transcriptie van het bouwbestek daarvoor is compleet opgenomen: voer voor de molkenner, maar voor anderen ingewikkelde kost! Daarna wordt het overzicht van de molenaars voortgezet, waaraan de transcriptie van een acte betreffende de aanbesteding van het onderhoud wordt gekoppeld. In 1749 wordt besloten tot de bouw van een nieuwe watermolen. Van de voor deze bouw gebruikte bestekken zijn ook weer de complete transcripties opgenomen, tot aan de betalingsbewijzen toe. De financiering was geen sine cure, zodat om vrijstelling van belasting wordt gevraagd. Ook van dit verzoekschrift is de complete transcriptie opgenomen. Vervolgens wordt het molenaarsoverzicht voortgezet tot aan de volgende mijlpaal, het maken van een nieuwe kap in 1842. Dankzij de opgenomen transcriptie van het bestek kan men dit tot in detail volgen. Deze acte wordt gevolgd door een aanbesteding van het onderhoud uit hetzelfde jaar. De molen kreeg in 1842 ook een ijzeren NSBM-as en, nog meer vermedenswaard, in 1852 een Potroe. Dat moet een van de alleroudste Potroeden zijn, omdat het octrooi van Pot uit hetzelfde jaar dateert! De schrijver vat vervolgens alle nieuwe

en vervangende ijzeren onderdelen samen in een overzicht. Verder zijn er foto's van de brieven van A.J. Dekker, die het aanbrengen van zijn wieksysteem aanbeveelt, maar aangebracht wordt het niet. Dan wordt het molenaarsoverzicht voortgezet. De restauratie van 1974-1976 wordt behandeld, gevolgd door die van 2006-2008, waarvan ook weer het complete bestek is opgenomen (ruim 65 bladzijden!). Bij het boek wordt ook een CD-rom meegeleverd met afbeeldingen van kaartmateriaal en actes, maar vooral veel foto's, met name van de nu voltooide restauratie, waarvan maar liefst 500 foto's zijn opgenomen! Het samenstellen van het boek is een titanenklus geweest die bewondering afdwingt. Het met harde kaff ingebonden boek telt in totaal 192 pagina's en is rijk geïllustreerd; uiteraard nog afgezien van de CD-rom. De schrijffrant is sterk vertellend, waardoor het soms het karakter aanneemt van 'aan elkaar gepraat' archiefmateriaal. De vele compleet opgenomen akten zijn een 'Fundgrube' voor de technische georiënteerde molentiefhebber, maar voor minder diep ingeleide zielen zal het toch zware kost zijn, vooral ook omdat een behoorlijke inhoudelijke toelichting ontbreekt. Helaas ontbreken ook inhoudsregisters, wat het terugzoeken niet eenvoudig maakt. Zelf zet ik grote vraagtekens bij de gehanteerde molennaam: de Poldersche Molen. Dat de molen in het spraakgebruik zo genoemd werd belieft ik graag te geloven, maar niet dat de molen zo heet. De 'sch' lijkt mij dan ook niet op zijn plaats, want het is knap als je die hoort.

Deze opmerking doet natuurlijk niets af van de waarde van het boek, maar is eerder een uiting van ergernis over de manier waarop in het algemeen nu met molennamen geïnjouwd wordt. **jsb.**

N.a.v.: G.L. Knol: De Poldersche Molen in de Sint Anthoniepolder te Maasdam (uitgave auteur, z.j.), gebonden, geïllustreerd in zwart-wit en kleur, 192 pagina's met CD-rom; ISBN/EAN: 978-90-9024400-6 Prijs: € 27.50 (excl. verzendkosten). Het boek is bij de auteur te bestellen door overmaking van € 32,50 (incl. verzendkosten) op rekeningnummer 1494.89.439 ten name van G.L. Knol onder vermelding van naam en adres. Na betaling wordt het boek toegestuurd.

Vervolgdeel over Bilau

De naam Bilau (wieksysteem, genoemd naar zijn uitvinder) behoeft in dit blad nauwelijks toelichting. In 2003 publiceerde Uwe Karstens er een boek over: *Kurt Bilau, Annäherung an einen Visionär*. Dit boek is uitvoerig besproken in *Molenwereld* 2004-1-23. Daarna kwam nog zoveel informatie en nieuw materiaal beschikbaar, dat Uwe Karstens er een vervolgdeel over samenstelde wat werd uitgegeven door de Verein zur Erhaltung der Wind- und Wassermühlen in Schleswig-Holstein und Hamburg e.V. Dit tweede deel, eveneens in het Duits en met meer dan honderd onbekende afbeeldingen, is uitgekomen in een kleine oplage (400 ex.) tegen kostprijs; hetgeen voor de liefhebber haast u betekent. Inhoudelijk hopen we er nog nader op terug te komen.

Kurt Bilau, Annäherung an einen Visionär, Band 2, is te bestellen bij de auteur. (E-mailadres: uwe-karstens@web.de) Postadres: Uwe Karstens, Langenrader Mühle 3, D-24326 ASCHEBERG-LANGENRADE (Duitsland). De prijs bedraagt € 11,- en € 3,50 verzendkosten, in totaal € 14,50.

In Museum de Fundatie in Zwolle is woensdag 24 februari een tot dusverre onbekend doek van Vincent van Gogh gepresenteerd. Het schilderij 'De molen *Le blute-fin*' is midden jaren zeventig verworven door de oprichter van het museum, Dirk Hannema. Recent onderzoek van het Van Gogh Museum in Amsterdam heeft uitgewezen dat het schilderij toe te schrijven is aan Vincent van Gogh.

▲ Vincent van Gogh.

Moulin Le blute-fin;

DE MOLEN ACHTER HET SCHILDERIJ

▲ Het schilderij van de Blute-fin in museum De Fundatie in Zwolle, waarvan sinds kort vast staat dat het van Vincent van Gogh is (foto Museum de Fundatie).

◀ Vincent van Gogh legde op dit schilderij ook onmiskenbaar de Blute-fin af. De betonnen belvédère is al verdwenen en vervangen door de houtconstructie. Dat zou dan al vrij vroeg gebeurd zijn (Of heeft Van Gogh mogelijk deze massieve betonconstructie uit artistieke overwegingen ranker weergegeven?) Toch valt er iets bijzonders op. Op alle mij bekende afbeeldingen uit de tijd met het dakterras staat de molen op het zuiden met het wiekenkruis aan de kant van de Rue Lepic. Dat is hier niet het geval. De molen staat op het noorden en het is onwaarschijnlijk dat dit daadwerkelijk het geval is geweest, zij het niet onmogelijk. Dit schilderij bevindt zich in het Glasgow Art Gallery en Museum.

Vincent

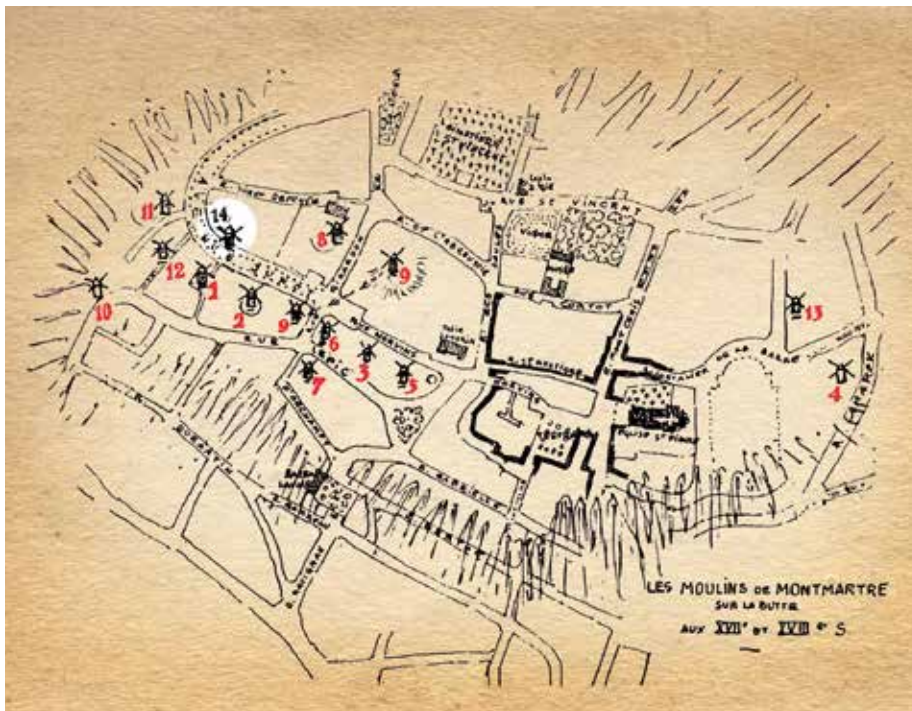
Kaart van de heuvel van Montmartre met zijn molens. De plaats van molen 14, le Moulin à Poivre, is niet juist. Die stond meer naar het oosten, achter de Blute-fin. Deze in december 1911 gesloopte kleine standerdmolen was ook eigendom van de familie Debray. ▶

In 1975 kocht Dirk Hannema – oud-directeur van het Rotterdamse Museum Boymans en kunstverzamelaar – bij kunsthandelaar Hein in Parijs een molengezicht. Op basis van zijn kennis en intuïtie schreef hij het schilderij toe aan Vincent van Gogh en dateerde het in 1886. Door Hannema's twijfelachtige reputatie op het gebied van toeschrijvingen kreeg dit werk echter geen enkele aandacht. "Deze vondst is geen toeschrijving, maar een absolute zekerheid", verzekerde Hannema. Precies 35 jaar na zijn aankoop heeft hij gelijk gekregen. Dankzij grondige studie door het Van Gogh Museum in Amsterdam is nu vast komen te staan dat het doek *De molen 'le blute-fin'* daadwerkelijk van de hand van Vincent van Gogh is. Maar wat is het verhaal van de molen?

Montmartre

Parijs staat niet echt als molenstad bekend. Toch hebben er ongeveer driehonderd molens gestaan, waarvan er ongeveer tweehonderd op de wind maalden en de rest op waterkracht. Binnen het grote Parijs was eigenlijk onvoldoende ruimte voor alle molens. En molens, zeker windmolens hebben ruimte nodig. Daarom weken de molenaars uit naar omliggende plaatsen als Montmartre dat pas in 1860 werd ingelijfd bij Parijs. De heuvel van Montmartre, le toit de Paris (het dak van Parijs), was een ideale standplaats voor windmolens door zijn grote hoogte en vrije windvang. Dat maakte de bereikbaarheid minder prettig, maar het bleek later een geluk bij een ongeluk te zijn. De eerste molen die op Montmartre gebouwd werd was le Moulin Vieux, de Oude Molen. De herkomst van de naam spreekt voor zich. Hij zou tegen 1529 zijn gebouwd. Daarna volgden er meer met als dertiende en laatste le Moulin de la Turlure omstreeks 1770, als men tenminste de kleine, tegen 1865 (?) gebouwde Moulin à Poivre (Pepermolen) buiten beschouwing laat.

Satellietfoto (Google) van de heuvel van Montmartre, overeenkomend met het gebied van de molenkaart. Rechts is de Sacré Coeur opvallend in beeld. A = Blute-fin, B = Radet, C = huis Theo van Gogh. ▶

DE MOLENS VAN MONTMARTRE

(de nummers wijzen naar de bovenstaande kaart)

	GEBOUWD	VERDWENEN
1.	Le Moulin Vieux	kort voor 1529
2.	Le Moulin Blute-fin	1622
3.	Le Moulin de la Vieille Tour	1623
4.	Le Moulin de la Lancette	tegen 1635
5.	Le Moulin du Palais	1640
6.	La Petite Tour (ook Moulin Rollin)	1647
7.	La Grande Tour (ool Grosse Tour)	1649
8.	Le Moulin des Brouillards	voor 1673
9.	Le Radet (of Moulin Chapon)	tegen 1717
10.	Le Moulin de la Fontaine Saint-Denis	1723
11.	Le Moulin des Prés (ook de la Béquille)	1724
12.	Le Moulin Neuf	1741
13.	Le Moulin de la Turlure	tegen 1770
14.	Le Moulin à Poivre	tegen 1865
		ongeveer 1850
		nog bestaand
		ongeveer 1840
		1836
		ongeveer 1829
		1854
		1758
		ongeveer 1772
		nog bestaand
		ongeveer 1793
		ongeveer 1828
		ongeveer 1853
		voor 1832
		1911

- MOLENSACTUEEL -

◀ In 1839 (!) nam Hippolyte Bayard deze foto vanuit de Rue Norvins. De vier molens staan op het noordoosten te malen. De molen uiterst rechts heeft overduidelijk Bertonwieken. Dat is wel heel merkwaardig omdat voor de uitvinding van dit wieksysteem 1848 wordt genoemd; de oudst bekende beschrijving is van 1849. Afgaande op deze foto is het dus zeker tien jaar ouder. Op het huis in het midden staat alleen 'BAL'. Werde de naam Moulin de la Galette pas omstreeks 1840 ingevoerd?

Gezicht op de molens van Montmartre ook vanaf de Rue Norvins; een foto van Hippolyte Bayard uit 1842. Uiterst links La Petite Tour of Moulin Rollin, een stenen molen, gebouwd in 1647 en gesloopt in 1854. Dan achtereenvolgens: de Blute-fin, Le Moulin Vieux die rond 1850 verdween en Le Moulin Neuf die rond 1853 werd gesloopt. De standerdmolen rechts is een beetje een raadsel. Het kan eigenlijk alleen Le Moulin á Poivre zijn, maar die werd vermoedelijk pas omstreeks 1865 gebouwd. Op de gevel van het grote huis in het midden staat 'BAL AU MOULINTE'. Bij het huis rechts ervan voert een pad naar achteren. Ook die toegang is door Van Gogh vereeuwigd. Het huis rechts behoort klaarblijkelijk ook aan de familie Debray toe. Een raadsel is het kleine standerkastje zonder wieken tussen de Blute-fin en de Petite Tour. De Radet gaat geheel schuil achter de stenen molen.▼

▲ Vier malende, bij een zuidwestenwind malende molen op Montmartre, v.l.n.r.: le Moulin Neuf, le Moulin Vieux, le Blute-fin en de Radet. Bij de laatste zou het om de Petite Tour gaan, maar dat is onmogelijk. Dat was een stenen molen, terwijl het hier duidelijk om een standerdmolen gaat. Daarentegen klopt de ligging wel, maar niet voor de Radet die mee in de diepte stond.. De beide middelste molens voeren zeilen, de beide buitenste hebben Bertonwieken. Het grote pand links is het huis waar Pierre Charles Debray in 1814 werd vermoord. Ondanks de grote veranderingen is een en ander nog goed herkenbaar zoals de toegangspoort naar de Blute-fin en de trap rechts, nu naar de Rue Tholozé. De molens hadden op de heuvel van Montmartre wel goede wind, maar de afbeelding maakt ook het nadeel duidelijk. Voor de tweewielige wagen van 'Ae. DEBRAY MEUNIER À MONTMARTRE', zoals op de wagen staat, staan maar liefst drie paarden en de voerman heeft de zweep ook voor het gebruik gereed. De wagen zal toebehoren aan Auguste Debray, de molenaar van de Radet en de Blute-fin. De vier molens waren toen trouwens allemaal eigendom van de familie Debray, le Moulin Neuf en le Moulin Vieux van Edme Auguste Debray, de broer van Nicolas Charles die eigenaar van de twee andere molens was, le Blute-fin en de Radet.

Le Moulin Blute-fin

Als tweede molen werd in 1622 le Moulin Blute-fin gebouwd die overigens onder meerdere namen bekend heeft gestaan:

van 1622 tot 1640 als: *Moulin du Palais*

van 1640 tot 1795 als: *Bout-à-fin*

van 1795 tot 1835 als: *Blute-à-fin*

Omstreeks 1835, 1850 werd het le Blute-fin. Al snel doken nog andere namen op: Moulin de Point de Vue (molen van het uitzichtpunt) en Moulin de la Galette (vrij vertaald: pannenkoekenmolen). De eerste twee namen hangen samen met de standplaats, de tweede twee met hun molenfunctie (bluter betekent builen) en derde twee met hun recreatieve functie.

Guinguette en cabaret

Deze woorden staan min of meer voor hetzelfde, een herberg; meer speciaal een herberg buiten de ban van Parijs. Wijn was in de stad stevig belast, maar in de omliggende dorpen niet. Daardoor werden de herbergen buiten de stadsgrenzen ware trekpleisters voor allerhande dagjesmensen. De naam zou samenhangen met guinguet, een wat goed-

▲ De heuvel van Montmartre was niet alleen voor molens van belang, maar ook strategisch. Met kanonnen op Montmartre kon Parijs in de tang genomen worden. Dat heeft gespeeld tijdens de Franse revolutie van 1789 en de Commune-opstand van 1871. Op 14 juli 1789 viel de Bastille, de Franse revolutie was een feit, een dag later werden door de Parijzenaars kanonnen overgebracht naar Montmartre. Dat leverde het tafereel van deze afbeelding op. Rechts weer de beide molens le Moulin Neuf en le Moulin Vieux, links le Moulin de la Fontaine Saint-Denis; verder ziet men nog een klein stukje van le Moulin des Prés (ook wel Moulin de la Béquille).

▲ Omstreeks 1842 nam Hippolyte Bayard deze foto's van de molens van Montmartre, maar na vanad de Rue Lepic, aan de andere kant van de Petite Tour. De Radet is nu wel te zien, met erachter de Blute-fin en de beide andere molens.

kope zure witte wijn uit Ile-de-France, de omgeving van Parijs. Bij drinken hoor eten en dan komt de galette in beeld, een soort wafel, eventueel pannenkoek. De guinguettes groeiden uit tot uitgaansgelegenheden, waar onder het lommer gegeten, gedronken en gedanst werd.

Nu is het verschijnsel van een herberg bij een korenmolen in binnen- en buitenland niet onbekend. In de herberg konden wachtende klanten en voerlieden een hapje en een drankje krijgen. Daarom is een herberg bij een molen op Montmartre niet verwonderlijk. Alleen

trekt de herberg bij de Blute-fin steeds meer andere klanten, ook aangelokt door het schitterende uitzicht. Molenaar Debray ziet zijn kans.

Debray

Omstreeks 1750 arriveert Pierre Debray vanuit Picardië in Montmartre waar hij molenaar wordt op de Moulin de Lancettes. Hij wordt de stamvader van het bekendste molenaarsgeslacht op Montmartre dat meerdere molens be-maakt. Zijn kleinzoon Nicolas Charles koopt in in 1809 de Blute-à-fin en drie jaar later de Radet. De eerste molen had hij trouwens al sinds 1787 in huur.

Debray is niet alleen molenaar, maar ook boer en tevens begint hij een wijnhandel. Hij is een ondernemende man. Zo laat hij in 1834 de Radet verplaat-sen naar het grondstuk waarop ook de Blute-fin staat.

Debray is ook in een ander opzicht een ondernemende man. Hij ziet wel wat in de dagjesmensen die naar Montmartre komen. Ze willen eten, drinken en ver-maak. Dat kan geregeld worden, uiter-aard door de ondernemende Debray,

Dit schilderij van Van Gogh, De moestuinen en de molen De Blute-fin bevindt zich in het Van Gogh museum in Amsterdam, met links ook weer de Moulin à Poivre en weer die merk-waardige opstelling van de belvédère en de molen op het noorden.▼

◀ Op deze stereoscoopfoto is de Radet nog volop in bedrijf met onmiskenbaar Bertonwieken. Boven de poort staat 'MOULIN GALETTE'.

◀◀ De toegangspoort voor het domein van Debray omstreeks 1900. Links de Radet waarvan de Bertonwieken zijn vervuild voor een 'Atrappenkreuz', terwijl op de zijkant van de kast Moulin de la Galette kwam te staan. De opschriften van de toegangspoort wijzen in de richting dat Moulin de la Galette toch voor alles de naam is van de uitgaansgelegenheid met: 'Bal' en 'Jardins' en - niet te vergeten - 'Maison Debray'. De Radet is al flink ingebouwd, maar het zou nog vel erger worden.

◀◀◀ In 1886 maakte Van Gogh dit olieverfschilderij van de Moulin Radet dat hangt in de Neue Nationalgalerie in Berlijn. Een sterk gelijkend doek hangt in het Kröller-Möller museum in Otterlo.

De Blute-fin op een in september 1911 verzonden ansichtkaart. De 'belvédère' links van de molen is gesneuveld. Delen van de pilaren staan er nog, maar nu met een houten afdak. De molen rechts is niet de Radet, maar de kleine Moulin à Poivre.▼

die de molenherberg laat uitgroeien tot een uitgaansgelegenheid van formaat, annex dansvloer. Aanvankelijk is dit in combinatie met het molenaarsbedrijf zijn geweest, maar dat wordt weldra overvleugeld door de horeca en het draait er op uit dat beide molens niets anders worden dan iconen bij de vermaaksector. Zo worden ze een begrip voor Parijs en tot ver daarbuiten. De Moulin de la Galette wordt wereldberoemd.

Raadsel

Welke van de beide molens is nu de Moulin de la Galette? De gangbare verklaring is dat de Radet de Moulin de la Galette is en dat die naam later overging op de Blute-fin die langer in bedrijf bleef als korenmolen. De Radet zou al snel stil zijn komen te staan en een horecamolen avant la lettre zijn geworden. Op de zijwand stond omstreeks 1900:

MOULIN DE LA GALETTE. Op nog oudere foto's, van omstreeks 1860 staat het alleen op de stenen voet van de molen en boven de toegangspoort. Het lijkt zo vast als een huis: de Radet is de oorspronkelijke Moulin de la Galette. Toch mag dit betwijfeld worden. Want op oude foto's met deze opschriften is de molen nog in bedrijf en zelfs voorzien van het wiesysteem-Berton. De Blute-fin voert dan nog gewoon zeilen. Het lijkt

◀ **De Blute-fin schreeuwt het omstreeks 1900 haast uit 'BAL'. Ten oosten van de molen, kleiner en diep, de Radet (foto coll. G. Barendse).**

onwaarschijnlijk dat Debray de horecamolen van Bertonwieken laat voorzien en het bij de in bedrijf zijnde Blute-fin het op zeilen houdt. Er is nog iets. Van de molens van Montmartre zijn stokoude foto's bekend en gemaakt door Hippolyte Bayard (1807-1887), een van de grondleggers van de fotografie. Zijn molenfoto's gelden zelfs als de oudste molenfoto's ter wereld. Er is zelfs een gedateerde foto van de molens op Montmartre van april/mei 1839!

Op één van die oude foto's staat een heel rijtje molens; links de Petite Tour, een stenen molen en vervolgens de Blute-fin, le Moulin Vieux (de Oude Molen) en de Moulin Neuf (de Nieuwe Molen). De Radet is niet zichtbaar, gaat schuil achter de Petite Tour. Op een pand voorbij de Radet, maar bij de Blute-fin staat een opschrift dat helaas maar gedeeltelijk leesbaar is. Herkenbaar is 'BAL AU MOULINTE'. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat er staat 'Bal au moulin de la Galette'. Maar dan is de Radet al gepasseerd. Het versterkt het vermoeden dat de naam Moulin de la Galette geen betrekking heeft op (een van) de molens, maar op de horecagelegenheid, die uiteraard vernoemd is naar de molens. De betekenis van de naam vergroot die veronderstelling alleen maar. Dat Parijzenaars en niet alleen zij de naam van de gelegenheid en van de molens gingen vereenzelvigen is niets bijzonders. Op molengebied is het bij talloze gelegenheden bekend. Een heel bekend voorbeeld is hotel-restaurant De Plasmolen in Mook. Dat is geen molen meer, maar puur een horecagelegenheid, waarvan alleen de naam en de plaats nog herinnert aan de vroegere molen. Van Moulin de la Galette naar Pannekoekenmolen is de stap ook maar heel klein. Een Koffiemolen (Egmond) kan er ook wel bij.

De Blute-fin had als toeristische trekpleister sterkere papieren dan de Radet. De laatstgenoemde molen stond meer in de diepte, terwijl de Blute-fin hoger stond en het daardoor veel beter deed als uitkijkpunt. Debray besloot die eigenschap nog een beetje te helpen

5304. PARIS-MONTMARTRE – Rue Lepic
et le Moulin de la Galette E. M

546. Montmartre — Derrière les Moulins

▲Achter de Blute-fin stond de Moulin à Poivre, een hele kleine standerdmolen die ook tot het 'Debray-imperium' behoorde. Van de tekst op het bord op de molen valt alleen het woord Debray te ontcijferen. Op de achtergrond, meer naar het oosten, de Sacré Coeur. De molen werd eind 1911 gesloopt in verband met de aanleg van de Avenue Junot.

◀Op deze, in 1907 verstuurde, ansichtkaart de Blute-Fin met achter op de kost 'Point de vue' en 'visible tous les jours'. Op het ronde schild onder het 'dakterras'staat het 'bouwjaar' 1295. De mast op het terras dient om het 'balrek' in te hijsen. Rechts van de molen de betonnen 'belvédère die de functie van het dakterras van de molen overnam.

◀De Radet omstreeks 1900, gezien vanuit de Rue Lepic. De auto heeft zijn intrede gedaan in het stadsbeeld (foto coll. G. Barendse).

en voorzag de molen van een balkon en dakterras. Op het hek van het balkon kwam een groot bord met POINT DE VUE en VISIBLE TOUS LES JOUR. Daarmee is ook de naam Moulin du Point de Vue verklaard, want 'point de vue' stond op de molen. Toch vond Debray het bezoek aan het

terras op de molen maar een riskante aangelegenheid. Een ongeluk zat in een klein hoekje en als er in de houten standerdmolen eens brand uitbrak... Vandaar dat hij naast de molen een tamelijk groot en hoog betonnen uitzichtpunt liet maken dat de functie van het molenterras overnam. Boven op de molen kwam een grote mast te staan waarin een houten latwerk gehesen kon worden met het woord BAL. Ook kwam er op het dak van de molen nog een klok te staan. De belvédère naast de molen werd al voor 1910 al weer afgebroken en vervangen door een houten afdak. De Blute-fin heeft als korenmolen altijd met zeilen gemalen. Des te merkwaardiger is dat na de oorlog de molen toch van Berton-wieken is voorzien. Het is de vraag of de molen daar ooit mee gedraaid heeft.

▲ De Blute-fin, gezien vanuit de Rue Lepic (foto maart 2007).

Heldendaden

De Debrays vestigden met hun molens hun reputatie; niet alleen als molenaar. Ze wisten het ook mooi te vertellen. Creatief omgaan met de waarheid; ook dat hoort bij de reputatie van hun oorspronkelijke beroep. Zo klokten ze leeftijd van de molen maar over tot 1295, hetgeen op een rond schild boven het Point de Vue-bord werd vermeld. Nog bonter

werd het gemaakt met heldendaden. Bij de aanval van de Russen op Parijs in 1814 zouden vier broers Debray hun lijf en goed met een kanon bij de molen verdeeld hebben tegen de Russen. Daarbij zouden drie broers Debray omgekomen zijn, maar de vierde, Pierre Charles Debray, besloot hun dood te wreken. Hij schoot op de kozakkencommandant wat hem niet in dank werd afgenomen. De woedende Russen executeerden

Pierre Charles ter pekke, waarna hij volgens de regels van de kunst werd gevierendeeld en aan iedere wijk van de molen een stuk werd opgehangen als afschrikwekkend voorbeeld. De vrouw van Pierre Charles kon dit niet aanzien en haalde 's nachts de lichaamsdelen van haar man van de wieken af, deed

▲ Affiche voor Moulin de la Galette met de Blute-fin (foto coll. G. Barendse).

◀ **Le Moulin de Poivre, een schilderij van Van Gogh uit 1887 dat zich in het Rijksmuseum in Amsterdam bevindt. De 'pepermolen' is niet het geval op wielen op de voorgrond, zoals wel wordt aangenomen, maar de molen op de achtergrond.**

De Blute-fin met zijn Bertonwieken (foto augustus 2009).▼

zijn oudste zoon Pierre Charles verhuurt. Zijn broer Auguste Nicolas werkt met de Radet. De beide broers overlijden in het zelfde jaar 1879. Pierre Charles is niet getrouwd, zodat de zoon van Auguste Nicolas, Pierre Auguste Debray beide molens met wat er bij hoort erft. Diens zoon Auguste François (1879-1940) is de opvolger als eigenaar van de molen en horecaondernemer.

ze in een meelzak en bracht hem zo naar de kerk van Saint-Pierre waar ze hem op het kerkhof begroef.

Het verhaal blijkt niet helemaal te stroken met de werkelijkheid al was het maar dat de vrouw van Pierre Charles al in 1812 was overleden. Maar er klopte meer niet. Inderdaad was Pierre Charles Debray op 30 maart 1814 volgens de parochieregisters overleden 'par accident'. Dat was niet in de molen gebeurd, maar in zijn huis tussen de Moulin Neuf en de Moulin Vieux, waar hij vermoord werd door plunderaars. Als een verhaal maar vaak genoeg herhaald wordt krijgt het geloof en zo werd honderd jaar na dato, op 30 maart 1914, een plaquette aan de molen onthuld, gewijd aan de verdedigers van de heuvel die hun leven opofferden... Waar of niet, zulke verhalen zijn goed voor de klandizie.

Pierre Charles Debray was dus geen eigenaar van de molen, maar wel molenaar. Hij had trouwens de Blute-fin in 1795 al verlaten en was in 1807 molenaar met de Moulin Neuf en de Moulin Vieux, waar hij in 1814 in het molenhuis de dood vond. Zijn zoon Nicolas Charles, overleden in 1848, kocht in 1809 de Blute-fin die door hem in 1841 op zijn beurt aan

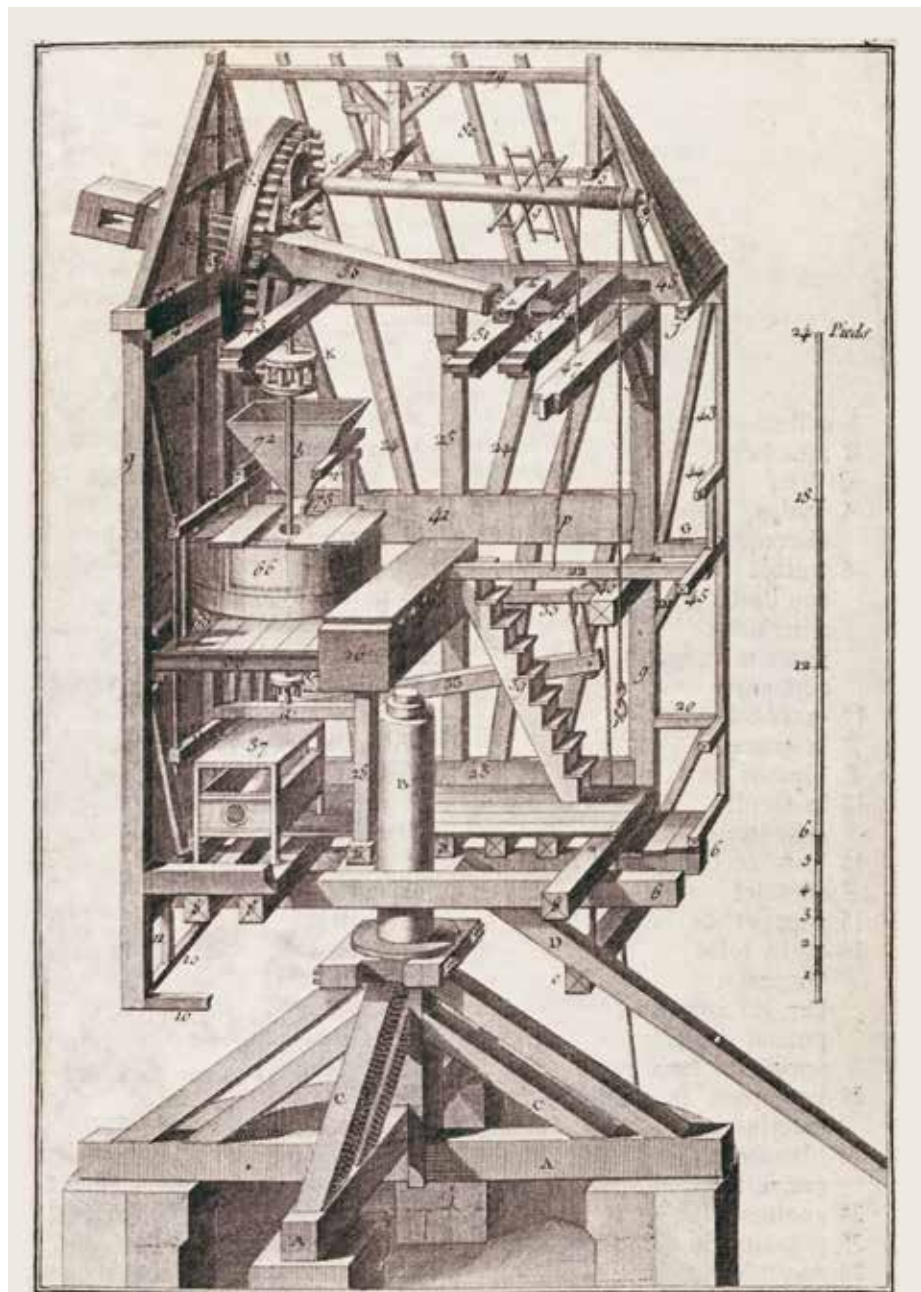
De Blute-fin, ongeveer gezien vanaf dezelfde plaats als op het schilderij van Van Gogh in Museum de Fundatie.▶

476. - PARIS. - Les derniers Moulins à Montmartre

▲ De Radet op de hoek van de Rue Lepic en de Rue Girardon (foto 1 januari 1980).

Stilstand

Eigenaar en ondernemer, maar geen molenaar meer. De wieken van beide molens van de Debrays waren al ver voor 1900 voorgoed tot stilstand gekomen. De zo functionele Bertonwieken van de Radet waren toen al vervangen door - wat onze oosterburen zo mooi noemen - een Attrappenkreuz (vertaling WvdL: aftrappenkruis). De Radet heeft nog steeds zo'n kruis. Draaien, laat staan malen op de wind waar de molen nu staat - op de hoek van de Rue Lepic en de Rue Girardon, postadres Rue Lepic 83 - is volledig uitgesloten. Hij is volledig ingebouwd met hoge bebouwing op zeer korte afstand.

Dat ligt bij de Blute-Fin anders. Die staat zeer hoog en zou wel kunnen draaien, al is de situatie niet ideaal. Blijkbaar is men het ooit wel eens van plan geweest, gelet op het aanbrengen van het Berton-systeem, terwijl de molen met dit systeem nooit daadwerkelijk in bedrijf is geweest. In de tijd dat Van Gogh in Parijs verbleef (maart 1886 - februari 1888) had de molen al het bekende uiterlijk met het terras op de molenkap. Van Gogh woonde in Parijs in bij zijn broer Theo. Diens huis stond trouwens aan dezelfde straat waar de beide molens staan, de Rue Lepic. Theo woonde met Vincent op huisnummer 54, terwijl het huisnummer van de Radet 83 is. Vincent van Gogh, die beide molens vereeuwigde, de Blute-fin trouwens meer dan eens, vond zijn inspiratie zodoende ongeveer om de hoek. Hij was trouwens niet de enige kunstschilder die de molens vereeuwigde of het uitgaansleven rond de molen. De Moulin de la Galette van Renoir is een beroemd voorbeeld van het laatste. Om de originele schilderijen van Van Gogh van de Blute-fin te zien moet men een wereldreis maken. Voor het nu ontdekte schilderij kan men dichterbij huis terecht.

Meulfrans

Berton-wieken:

Frans zwichtstelsel, uitgevonden door de wagenmaker Pierre Théophile Berton, waarbij de zeilen vervangen zijn door planken evenwijdig aan de roeden. Bij stilstand liggen de planken als het ware op elkaar op de roede; in bedrijf evenwijdig naast elkaar, bediend door een spin, die niet naar voren of achteren schuift, maar draait en de planken 'zeilen' uittrekt. De wieken zijn dan parallellogramvormig.

◀ Achttiende-eeuwse encyclopedie-tekening van een Franse standaardmolen van het type als de Blute-fin en de Radet. No. 37: la huche (builkist) et le blutoir (buil).

OORLOG

Naar aanleiding van het artikel over molens in oorlogstijd in het meinummer ontvingen we nog enige aanvullingen die we graag doorgeven.

De heer Jurgens uit Hoorn attendeert erop, dat de Loondermolen bij Waalre, evenals de Volmolen als gevolg van het opblazen van de brug door het Nederlandse leger vrij ernstig werd beschadigd. De molen is in zijn beschadigde vorm nog enkele jaren blijven staan en toen opgeruimd.

Hij schrijft: 'De molen van Vinkel heeft in elk geval schade opgelopen aan de roeden (daar is een deel van behouden); ik neem aan dat er ook wel wat gaatjes in de romp ontstaan zijn maar daar heb ik geen gegevens van. Een datum is de heer Jurgens niet bekend; wellicht zelfde als waarop de molen van Middelrode verloren ging. Volgens de secretaris van de heemkundewerkgroep Nuwelant is het front bij Vinkel vanaf eind september tot 21 oktober stil blijven liggen i.v.m. een hergroepering. Nuland en Vinkel lagen in die weken in een soort niemandsland. Dagelijks werd er over en weer geschoten en waren er verkenningen. Het is mogelijk dat de molen toen beschoten is; een nauwkeuriger datum en grootte van de schade zijn bij de secretaris niet bekend.

Enkele inslagen van granaatscherven in de standerdmolen bij Sluis XI bij Someren zijn zichtbaar op de foto van het kruiswerk. Het is trouwens een wonder dat het daarbij gebleven is want de sluis met brug was een strategisch punt. Een preciese datum is niet bekend maar mogelijk op dezelfde dag waarop de molen Ommel getroffen werd (23 september 1944). In het boek *De Brabantse Molens* staat betreffende de standerdmolen van Someren op blz. 204: 'Tijdens de oorlogshandelingen heeft hij 21 en 22 september 1944 veel te lijden van het vuur der aftrekkende Duitse en oprukkende Britse troepen, wat een schade oplevert die echter in september 1945 voor f 1.037,50 uit de oorlogsschaderegeling kon hersteld worden.' Dus zeker meer schade dan alleen de inslagen van kogels en granaatscherven in het kruiswerk.

Limburg en Noord-Brabant samen maken al ruim de helft van de slachtoffers, maar westelijk Zeeuws-Vlaanderen had vermoedelijk het grootste verlies per oppervlakte. Ik vermoed dat de Slag om de Schelde om onduidelijke redenen nauwelijks bekend is. Iedereen heeft van Market-Garden gehoord, maar dat de strijd op Zeeuws-Vlaanderen herinneringen opriep aan het front in de Westhoek tijdens de Eerste Wereldoorlog weten maar weinigen. Op Walcheren ging het niet veel beter.'

▲ Nog een schilderij met de Blute-fin van de hand van Van Gogh. Het bevindt zich in het Museo Nacional de Bellas Artes in Bueonos Aires.

Tentoonstelling *De ontdekking*

Een tentoonstelling die gewijd is aan het recent ontdekte werk van Vincent van Gogh is tot en met zondag 4 juli te zien in Museum de Fundatie - Paleis aan de Blijmarkt, Zwolle (www.museumdefundatie.nl). Naast De molen 'Le blute-fin' worden er twee stijlverwante schilderijen van Vincent van Gogh (collectie van het Van Gogh Museum en collectie Noro Foundation) gepresenteerd en één schilderij van Arnold Hendrik Koning (collectie Van Gogh Museum). Verder zijn er werken tentoongesteld die Dirk Hannema verwierf bij kunsthandel Hein, waaronder schilderijen van Huet en Troyon, tekeningen van Redon en Millet, laat-middeleeuwse sculptuur en een beeld van Degas.

Molens restaureren en onderhouden vraagt om vakmanschap en jarenlange ervaring. Die vindt u bij de leden van de Nederlandse Vereniging van Molenmakers. De bedrijven die het logo van de NVVM voeren staan borg voor.....

kwaliteit en deskundigheid.

Nederlandse Vereniging Van Molenmakers

*Gecertificeerde Molenmakersbedrijven

J.K. Poland B.V.

MOLENMAKERSBEDRIJF SINDS 1860

In onze werkplaats in Broek op Langedijk zijn we druk bezig met het maken van de kap voor Molen 6 van de Vlistboezem achter Haastrecht. Het bovenwiel voor deze molen is inmiddels klaar.

Recent zijn de middelbalk, achterbalk, lange schoren, korte schoren en staart van De Krijgsman in Oosterblokker vernieuwd. Dat betekende een reis voor een kruiliër die van de ene Zaanse molen naar een andere (onthemde) Zaanse molen: De Krijgsman verhuisde.

In de jaren '20 van de vorige eeuw is op oliemolen De Koperslager in Zaanwijk een kruiliër aangebracht. Molenaar Pieter Roos is daarmee aan het werk te zien in de film 'Stoere werkers' waar ook de kruiliër goed in beeld komt. Helaas is de Koperslager in 1964 verbrand en tot ergernis van een heleboel molenliefhebbers omgetrokken!

Onder andere is de kruiliër uit de puinhoop gehaald en naar het landje van Ruud Pos gebracht. Later is het bij onze molenmakerij terecht gekomen.

In de jaren '80 was er weinig werk en toen heeft Nico Maas de kruiliër schoon gemaakt en is hij onder de werkbank verdwenen. Er is bij De Zaanse Molen mee geleurd maar op geen enkele molen was er belangstelling. Totdat tien jaar geleden een jonge molenaar (Erik Dudink) van een oude Zaanse molen De Bootsman in het Oostzijderveld te Zaandam, nu De Krijgsman in Oosterblokker bij ons kwam. Hij had wel belangstelling. Vorig jaar is hij door de smid opgeknapt en nu, 46 jaar na de brand van De Koperslager, doet hij weer dienst. Molenaar Erik Dudink is blij om zo weer te kunnen kruien.

◀ Piet Roos bij de kruiliër van De Koperslager.

▲ De kap voor molen No. 6 bij Haastrecht in aanbouw in de werkplaats van Poland in Broek op Langedijk (foto J.K. Poland B.V. 2 juni 2010).

▲▲ Het nieuwe bovenwiel voor molen No. 6 in wording (foto J.K. Poland B.V. 2 juni 2010).

▲▲▲ Erik Dudink, ook bij de kruiliër van De Koperslager, maar dan in Oosterblokker.

Hou streekgeschieden in ere!!

Marc Crins Molenzeilen

- ☞ Nieuwe molenzeilen
- ☞ Reparatie oude zeilen
- ☞ Bilkussens (in zeildoek)
- ☞ Lui-matten

Vraag vrijblijvend een offerte aan!
 Dionysiusstraat 22 6071 KH Swalmen
 tel: +31 (0)77-474 8033 - fax: +31 (0)77-474 8034 - gsm: +31 (0)6-20949805
 Internet: www.molenzeylen.com

MOLENSTEENMAKERIJ

**HANS
TITULAER**

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Voor de beste kunstmaalstenen als ook blauwe basaltlavanmaalstenen.
 Tevens wrijfstenen, kweernen (romeins model)
 demonstratiestenen (doorsnede: 10, 15 of 20 cm.)
 en huishoudmolens.
 Zeer snel en vakkundig scherpen van uw molenstenen en
 maaltechnische adviezen.

Werkplaats: Rijksweg 146 6586 AB Plasmolen, Nederland
 Telefoon: 024-696 36 54 / Fax: 024-696 36 57
 GSM: 0653667686 / E-mail: molensteinmakerij@planet.nl

Houtcompagnie BV
 ALMENUM

Houthandel
 Zagerij
 Import

Voor molenrestauraties

EIKEN- EN BILINGA STAMMEN IN VOORRAAD
 In te zagen volgens bestek en tekening

Verder:
 Iepen • Bolletrie • Steenbeuk • Douglas
 Larix • Azobé • Noord Noors Grenen

Kanaalweg 108 • 8861 KJ Harlingen • Tel. 0517 - 41 33 77 • Fax 0517 - 41 48 73 • www.houtcompagnie.nl

de kracht van veelzijdigheid

kraanbedrijf
NEDERHOFF
 Gouda 0182 - 565 555
www.nederhoff.nl

VCA**

 ISO 9001

Nevenvestiging
 van **GENDEREN**
 Vianen 0347 - 372 122
www.vangenderen.nl

MOLEN Wereld gaat voor u OPEN!!!

en
MOLENAARSVERLEDEN cadeau!!!
 en
 nog korting toe!!!

Al elf jaar is Molenwereld het blad bij uitstek op molengebied voor honderden molensliefhebbers met veel nieuws, reportages en allerhande artikelen, rijk geïllustreerd en goed verzorgd.

Meer dan 130 nummers en TWAALF JAAR MOLENWERELD dat vieren we!

Als u nog nooit abonnee bent geweest en zich nu opgeeft dan krijgt u eenmalig bij uw abonnement het boek **Molenaarsverleden** **fer waarde van €12,50 cadeau!** Molenaarsverleden is een bundel van veertig interessante artikelen over molens en telt 96 pagina's.

Bovendien kost u een abonnement over 2010 geen € 47,50 maar € 38,50 indien u alle elf nummers van die jaargang wenst te ontvangen.

Wilt u er minder dan kunt u voor ieder nummer dat u niet wenst € 3,50 aftrekken.

Als u bijvoorbeeld alleen de laatste drie nummers wenst, dan is de prijs € 38,50 - 8 x € 3,50 = € 10,50.

MOLENWERELD iedere maand per post thuis kan op drie manieren:

1. Door het nemen van een abonnement.

Abonnementen kunnen op ieder gewenst moment ingaan en worden automatisch verlengd tenzij een abonnement uiterlijk 1 december van het lopende abonnementsjaar schriftelijk wordt opgezegd.

Abonnementsprijs: Nederland: € 47,50 per jaar (incl. 6% BTW).

Overig Europa: € 65,- per jaar (incl. 6% BTW).

Overige landen op aanvraag.

De abonnementsprijs dient bij vooruitbetaling te worden voldaan.

2. Door u aan te melden als donateur.

Donateurs van de Stichting Molenwereld in Nederland ontvangen het blad gratis bij een minimum-donatie van € 62,50.

3. Door een cadeau-abonnement.

U kunt ook een abonnement cadeau doen. U geeft dan via onderstaande bon aan wie u de **'MOLENWERELD'** wilt toesturen en met ingang van wanneer. Na ontvangst van het abonnementsbedrag sturen wij u een cadeaubon voor de ontvanger.

Een cadeau-abonnement kan voor een heel of voor een half jaar aangegaan worden.

De prijs voor een heel jaar is € 49,-, voor een half jaar € 24,50. Na afloop van de periode wordt het cadeau-abonnement automatisch door ons beëindigd.

B O N

***JA**¹, ik meld mij aan als abonnee op de **'MOLENWERELD'**.

*volgens bovenstaande aanbieding van € 38,50 voor alle nummers van 2010 en ontvang het boek *Molenaarsverleden* gratis.

*volgens bovenstaande aanbieding en ontvang het boek *Molenaarsverleden* gratis, maar wens van 2010 alleen de nummers te ontvangen.

***JA**¹, ik meld mij aan als donateur van de Stichting Molenwereld tegen een donatie van € Ik maak mijn donatie over op Postbankrek. 4506935 of Rabobankrek.no 3750.30.867 t.n.v. de Stichting Molenwereld.

***JA**¹, ik wil graag een cadeau-abonnement aanvragen voor:

Naam:

Adres:

Postcode: Plaats:

met ingang van voor een periode van een half/heel² jaar

Als / molensliefhebber / beroepsmolenaar / molenaar / vrijwillig molenaar³ ben ik speciaal geïnteresseerd in:

.....

Afzender (s.v.p. in drukletters)

Handtekening:

Naam:

Adres:

Postcode: Plaats:

Deze bon of een kopie ervan kan, ingestuurd worden aan:

Stichting MOLENWERELD Moerdijkstraat 39 2751 BE Moerkapelle

1. s.v.p. aankruisen hetgeen door u gewenst wordt.

2, 3. s.v.p. doorhalen wat voor u niet van toepassing is.

